КЕЛІСІМ ӘЛЕМІ

PEACE AND ACCORD | МИР И СОГЛАСИЕ

№3 | 2024

СОБСТВЕННИК:
Некоммерческое Акционерное Общество
«Центр Н.Назарбаева по развитию
межконфессионального и
межцивилизационного диалога»

Свидетельство о постановке на учет
периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
№ KZ47VPY00066113 от 10.03.2023 г.

ВЫДАНО:
Комитет информации Министерства
культуры и информации Республики Казахстан

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР:
Д. Есенова

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
А. Серикбаева

АВТОРЫ ВЫПУСКА:
Д.Есенова, Г.Арипбаев, А.Серикбаева,
К.Жорабай, А.Куанышев, Е.Оспанова,
Ж.Айлаш, Г.Тайжанова

АДРЕС:
Республика Казахстан, г. Астана,
ул. Тәуелсіздік, 57,
Дворец Мира и Согласия, 5 этаж

ЭЛЕКТРОННАЯ ВЕРСИЯ:
religions-congress.org

МАЗМҰНЫ/ СОДЕРЖАНИЕ/ CONTENTS

1. АЛҒЫСӨЗ / Приветственное слово / Foreword 4

2. ОРТАЛЫҚТЫҢ ҚЫЗМЕТІ ТУРАЛЫ / О деятельности Центра / Center's activities
   - Центр Н.Назарбаева принял участие на конференции посвященной роли религиозных лидеров в распространении толерантности и мира в г.Севилья 5
   - В Центре Н.Назарбаева состоялась встреча с делегацией США в сфере свободы вероисповедания 6
   - Центр Н.Назарбаева принял участие на международной конференции в г.Батуми 7
   - Добрососедство культур в XXI веке обсудили авторитетные эксперты Центральной Азии на площадке Центра Н. Назарбаева 8
   - Сегодня в столице состоялась встреча и.о. Председателя Правления Центра Н.Назарбаева Д.Б. Есеновой с Председателем ДУМК, Верховным муфтием Наурызбай кажы Таганулы 9
   - В Центре Н.Назарбаева прошел обучающий семинар для представителей средств массовой информации и блогеров 10
   - Центр Н.Назарбаева провел онлайн-встречу с Домом Религий 11
   - Выставка «Диалог религий во имя мира глазами казахстанских художников» 12

3. ДІНДЕР ДИАЛОГЫ/ Диалог религий/ Dialogue of religions
   - Интервью Председателя Попечительского совета Всемирного центра мирного сосуществования Короля Хамада Шейха Абдуллы Бен Ахмеда Аль Халифы 13
   - Интервью Председателя Духовного управления мусульман Казахстана Верховного муфтия Наурызбай қажы Тағанұлы 15
   - Интервью Епископа Евангелическо-Лютеранской Церкви Казахстана Ростислава Новгородова 18
   - Интервью Архиепископа-митрополита Римской Католической Архиепархии Святой Марии в г.Астана Томаша Бернарда Пэта 21

4. САРАПТАМАЛЫҚ ПІКІР/ Экспертное мнение/ Expert opinion
   - Статья Председателя Комитета по аграрным вопросам Мажилиса Парламента РК С.Егизбаева 22
   - Статья Заведующей кафедрой религиоведения и культурологии КазНУ им.Аль-Фараби профессора А.Курманалиевой 26
   - Статья руководителя Управления по делам религий области Абай С.Ыскакова 30
   - Статья начальника центра подготовки специалистов Костанайской Академии МВД РК М.Туйганова 32

5. ӘЛЕМДЕГІ ОҚИҒАЛАР / О событиях в мире / World' events 35

6. АНАЛИТИКА / Аналитика / Analytics 47

7. ДӘСТҮР ЖӘНЕ ДІН / Традиции и религия / Traditions and religion 58

8. ВЗГЛЯД МЕЖДУНАРОДНЫХ ЭКСПЕРТОВ НА ПРОДВИЖЕНИЕ МЕЖРЕЛИГИОЗНОГО ДИАЛОГА 63

АЛҒЫСӨЗ/
FOREWORD

«Уважаемые читатели!

Мы рады приветствовать Вас на страницах ежеквартального корпоративного онлайн-журнала «Келісім әлемі».

В третьем выпуске текущего года мы хотели бы ознакомить Вас с деятельностью Центра Н.Назарбаева по развитию межконфессионального и межцивилизационного диалога, в фокусе которого на сегодняшний день находится работа по организации и проведению XXII заседания Секретариата Съезда лидеров мировых и традиционных религий и первого Форума молодых религиозных лидеров.

Вниманию читателей представлены интервью, авторские статьи участников Секретариата Съезда, актуальные новостные и информационно-аналитические материалы, а также сведения о деятельности Центра и его партнеров.

Надеемся, что наш журнал станет для вас надежным источником информации и именно в этом издании каждый читатель найдет для себя что-то новое, полезное и увлекательное.

ОРТАЛЫҚТЫҢ ҚЫЗМЕТІ ТУРАЛЫ/ CENTER'S ACTIVITIES

Н.НАЗАРБАЕВ ОРТАЛЫҒЫ СЕВИЛЬЯ ҚАЛАСЫНДА ТОЛЕРАНТТЫ-ЛЫҚ ПЕН БЕЙБІТШІЛІКТІ ТАРАТУДАҒЫ ДІНИ КӨШБАСШЫЛАРДЫҢ РӨЛІНЕ АРНАЛҒАН КОНФЕРЕНЦИЯҒА ҚАТЫСТЫ

А.ж. 2 шілдесінде Конфессияаралық және өркениетаралық диалогты дамыту жөніндегі Н.Назарбаев орталығы Басқарма Төрағасының м.а. Д.Есенова Севилья қаласында (Испания) мемлекеттік органдар, діни бірлестіктер мен дінаралық келісім саласындағы халықаралық ұйымдар өкілдерінің қатысуымен өткен «Толеранттылық пен бейбітшілікті насихаттаудағы діни көшбасшылардың рөлі» тақырыбындағы халықаралық конференцияға қатысты.

Орталық Басқарма Төрағасының м.а. сөз барысында елдер арасындағы конфессияаралық және өркениетаралық диалогты дамыту мен ынтымақтастықтың маңыздылығын атап өтіп, сондай-ақ этносаралық толеранттылық пен қоғамдық келісімнің қазақстандық тәжірибесімен бөлісті.

Жұмыс сапары кезіндегі конференция аясында Д.Есенова Адам бауырластығы жоғары комитетінің Бас хатшысы доктор Халид Ганим Аль Гейтпен, Толеранттылық және бейбітшілік жөніндегі Жаһандық Кеңестің Төрағасы Ахмед бен Мұхаммед әл-Жаруанмен, Испания Корольдігіндегі Дінаралық диалог жөніндегі Авраамдық Форумның

Төрағасы доктор Саиф әл-Ислам Бен Абденнурмен екіжақты кездесулер өткізді.

Меморандумға қол қоюдың мақсаты мәдениет саласындағы бірлескен ғылыми-зерттеу және ақпараттық қызметті іске асыру, сондай-ақ конфессияаралық диалогты дамыту саласындағы өзара ынтымақтастықты жүзеге асыру болып табылады. Ұйымдар Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері Съезінің идеяларын насихаттау, сондай-ақ конференциялар, дөңгелек үстелдер және өзара қызығушылық тудыратын басқа да іс-шаралар өткізу шеңберінде өзара іс-қимыл жасауға ниетті.

www.religions-congress.org

В ЦЕНТРЕ Н.НАЗАРБАЕВА СОСТОЯЛАСЬ ВСТРЕЧА С ДЕЛЕГАЦИЕЙ США В СФЕРЕ СВОБОДЫ ВЕРОИСПОВЕДАНИЯ

5 июля т.г. в Центре Н. Назарбаева по развитию межконфессионального и межцивилизационного диалога состоялась встреча Заместителя Председателя Правления Центра Б.Бакирова с Генеральным Директором «IRF Secretariat» Г.Митчелом, Генеральным директором «LYN Community» У.Кьюсаком, а также Руководителем «Пресвитерианской Церкви «Алмагуль» А.Аренбаевым.

В ходе встречи Заместитель Председателя Правления Б.Бакиров подчеркнул приоритетность сотрудничества с сектором неправительственных организаций гражданского общества США для Казахстана по обеспечению свободы вероисповедания. Со своей стороны, представители США выразили признательность за теплый прием, а также заверили о готовности поддержать казахстанские инициативы в продвижении мирного диалога и согласия на международном уровне.

В завершении встречи, в целях укрепления сотрудничества, стороны договорились об организации совместных мероприятий.

www.religions-congress.org

THE N.NAZARBAYEV CENTER TOOK PART IN AN INTERNATIONAL CONFERENCE IN BATUMI

On 9-10 July 2024, Deputy Chairman of the Management Board of the N.Nazarbayev Center for the Development of Interfaith and Intercivilization Dialogue B.Bakirov took part in an international conference on the topic: «The Role of Religious Literacy in solving modern global challenges» in Batumi (Georgia), organized by the Secretariat of the International Round Table on Religious Freedom IRF and «LYN Community» NGO, as well as with the participation of representatives of religious associations of the USA, Uzbekistan, Georgia, Armenia, Azerbaijan, Kazakhstan and international organizations in the field of interreligious harmony.

The conference is a significant gathering of scholars and religious leaders from different regions to discuss and promote intercultural religious literacy. The conference provides a unique platform for Kazakhstan to share its approaches and achievements in promoting religious tolerance and cooperation among different religious communities.

During his speech, B.Bakirov noted the importance of developing spiritual diplomacy and spoke about Kazakhstan's initiatives in the sphere of interfaith harmony and the promotion of global interreligious dialogue.

In general, it should be noted that the conference participants agreed on the importance of discussing topical development issues in the field of religious literacy, as well as multilateral interaction and strengthening of cultural humanitarian ties, including intraregional links between the conference's participating countries.

www.religions-congress.org

Н.НАЗАРБАЕВ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ АЛАҢЫНДА ОРТАЛЫҚ АЗИЯНЫҢ БЕДЕЛДІ САРАПШЫЛАРЫ XXI ҒАСЫРДАҒЫ КӨРШІЛЕС ЕЛДЕРДІҢ МӘДЕНИ ТАТУЛЫҒЫ МӘСЕЛЕЛЕРІН ТАЛҚЫЛАДЫ

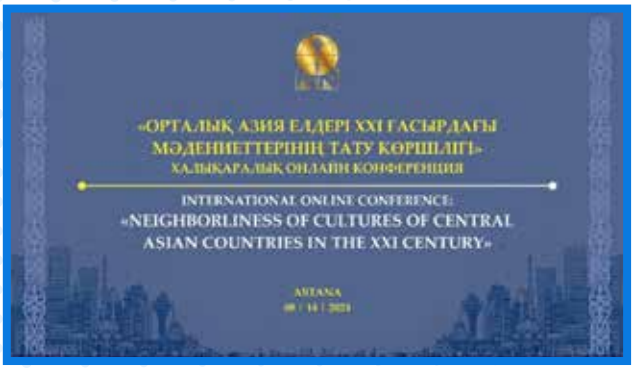

А.ж. 14 тамызында Конфессияаралық және өркениетаралық диалогты дамыту жөніндегі Н.Назарбаев орталығының алаңында «Орталық Азия елдері XXI ғасырдағы мәдениеттерінің тату көршілігі» атты онлайн-конференциясында Орта Азия елдерінің діни лидерлері, жетекші сарапшылары, қазақстандық және халықаралық ғылыми-зерттеу ұйымдарының өкілдері мазмұнды пікірлерімен бөлісті.

Конференцияның басты мақсаты – конфессияаралық және мәдениетаралық саладағы және мәдениеттерді жақындастырудағы мүдделі тараптардың өңірлік күш-жігерін біріктіру, сондай-ақ Орталық Азия елдерінің дінаралық диалогты дамыту.

Іс-шараға ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінің Дін істері комитеті Төрағасы Е.Нүкежанов, Конфессияаралық және өркениетаралық диалогты дамыту жөніндегі Н.Назарбаев орталығы Басқарма Төрағасының м.а. Д. Есенова, ИЫҰ жанындағы ислам, өнер және мәдениет тарихын зерттеу орталығының (IRCICA) басшысы Э. Кылыч (Түркия), Исламабад Халықаралық ислам университеті жанындағы Исламды зерттеу институтының Бас директоры Мұхаммед Зия Уль-Хак (Пәкістан), Өзбекстан Республикасы Министрлер Кабинеті жанындағы Ислам өркениеті орталығының директоры Ф. Абдухаликов (Өзбекстан), Король Хамадтың Бейбіт қатар өмір сүру жаһандық орталығының Қамқоршылық кеңесі төрағасының орынбасары Али Аларади (Бахрейн), Әбу - Даби мұсылман ақсақалдар кеңесі жанындағы «Әл-Хокама» бейбітшілікті зерттеу орталығының директоры Др. Самир Будинар (БАӘ), Адамзат бауырластығы жоғары комитетінің Бас хатшысы Др. Халид Ганим әл-Гейт (БАӘ), Баку халықаралық мультикультурализм орталығының кеңесшісі проф. Айтен Гахраман (Әзербайжан), Қырғызстан мұсылмандары діни басқармасының Діни әдебиеттер және пәтуә бөлімінің маманы Р. Татиков, «Астана қаласының өзбек этномәдени

орталығы» Төрағасы П. Шерзод және т.б. қатысты.

ҚРМАМ Діністер Комитетінің Төрағасы Е. Нүкежанов конференция жұмысын бастай отырып, Орталық Азия бірлігінің негізінде тіл мен діннің этникалық, рухани және тарихи тамыры жатқандығын атап айтты. Ол сондай-ақ Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың «Орталық Азия ренессансы: орнықты даму және өркендеу жолы» атты мақаласында осыған байланысты Орталық Азия бірегейлігінің діңгектері – Қазақстан халқына деген құрмет ортақ тарихи тамырлар, мәдениетаралық диалог пен конфессияаралық келісім екенін атап өтті.

Сонымен бірге, қатысушылар Қазақстанның Орталық Азиядағы бейбітсүйгіш және тұрақты серіктес ел ретіндегі оң имиджінің нығаюын атап өтті, сондай-ақ өңірлік ынтымақтастықты одан әрі тереңдетуге ниеттерін білдірді.

Жалпы, конференция барысында қатысушылар конфессияаралық диалогты дамытудың, мәдени-гуманитарлық диалог бағыты бойынша, оның ішінде конференцияға қатысушы елдердің өңірішілік байланыстарының өзекті мәселелерін талқылады.

www.religions-congress.org

БҮГІН ЕЛОРДАДА Н.НАЗАРБАЕВ ОРТАЛЫҒЫНЫҢ БАСҚАРМА ТӨРАҒАСЫНЫҢ М.А. Д.Б. ЕСЕНОВА ҚМДБ ТӨРАҒАСЫ, БАС МҮФТИ НАУРЫЗБАЙ ҚАЖЫ ТАҒАНҰЛЫМЕН КЕЗДЕСУІ ӨТТІ

А.ж. 21 тамызында Н.Назарбаев орталығының Басқарма Төрағасының м.а. Д.Б. Есенованың Қазақстан Мұсылмандары Діни Басқармасының Төрағасы, Бас мүфти Наурызбай қажы Тағанұлымен екіжақты кездесуі өтті.

Кездесу барысында тараптар Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері Съезінің рөлі мен маңызын, сондай-ақ «Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері Съезінің 2023-2033 жылдарға арналған даму Тұжырымдамасын» ілгерілетуге бағытталған бірлескен іс-шараларды өткізу жөнінде пікір алмасты. Кездесу аясында Әлемдік және дәстүрлі діндер

лидерлері Съезі Хатшылығының XXII-ші отырысына дайындық мәселелері және ынтымақтастықтың одан әрі перспективалары талқыланды.

www.religions-congress.org

В ЦЕНТРЕ Н.НАЗАРБАЕВА ПРОШЕЛ ОБУЧАЮЩИЙ СЕМИНАР ДЛЯ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ И БЛОГЕРОВ

22 августа т.г. в Центре Н.Назарбаева по развитию межконфессионального и межцивилизационного диалога прошел обучающий семинар для представителей средств массовой информации и блогеров по особенностям освещения религиозной тематики.

Основная цель данного мероприятия – оказать содействие представителям медиа в корректном освещении религиозных вопросов, а также дать возможность отточить свои навыки по профессиональному освещению тематики.

Основным спикером семинара выступила и.о. Председателя Правления Центра Н.Назарбаева Д. Есенова, отметив в своем выступлении важность использования корректных религиозных терминов и понятий при подготовке материалов.

Вместе с тем, в работе тренинга в качестве докладчиков приняли участие: Ж. Долиев - руководитель Управления координации профилактики религиозного экстремизма в интернет-пространстве КДР МКИ РК. В своем выступлении спикер остановил свое внимание на конкретных кейсах публикации материалов по религиозной тематике в СМИ.

В мероприятии приняли участие блогеры и журналисты ведущих телеканалов «Qazaqstan», «Хабар», «Первый канал Евразия», газеты «Астана», «Егемен Қазақстан», «Казахстанская правда», «Литер», новостных сайтов «NurMedia», «Qazcontent», ДУМК РК. По итогам семинара всем участникам были вручены сертификаты.

www.religions-congress.org

N. NAZARBAYEV CENTER HELD AN ONLINE MEETING WITH THE HOUSE OF RELIGIONS – DIALOGUE OF CULTURES

On September 3, 2024 N. Nazarbayev Center for the Development of Interfaith and Intercivilization Dialogue held an online meeting with the House of Religions - Dialogue of Cultures. The meeting was attended by the Ambassador of the Republic of Kazakhstan to Swiss Confederation K. Sarzhanov, Acting Chairman of the N. Nazarbayev Center for the Development of Interfaith and Intercivilization Dialogue D.Yessenova, President of the Board of the House of Religions - Dialogue of Cultures J. Matyassy, Member of the Board, representative of the Baha'i community Ann B. Mannen and co CEO of the House of Religions - Dialogue of Cultures K. Mykytjuk.

During the meeting, D.Yessenova acquainted the participants with the activities of the Center, in particular, she spoke about the main provisions of the «Development for the Concept of the Congress of the Leaders of World and Traditional Religions for 2023-2033», as well as about the preparations for the XXII meeting of the Secretariat of the Congress and the Forum of Young Religious Leaders.

In turn, J.Matyassy told about the reasons and objectives of his organization, founded in 2002 in Bern (Swiss Confederation), emphasizing that the «House of Religions - Dialogue of Cultures» organizes events in the field of intercultural and interreligious dialogue, including issues of non-religious strata of society.

Following the meeting, the parties agreed on further cooperation in the field of interfaith and intercultural dialogue, as well as on the organization of joint events.

www.religions-congress.org

ВЫСТАВКА «ДИАЛОГ РЕЛИГИЙ ВО ИМЯ МИРА ГЛАЗАМИ КАЗАХСТАНСКИХ ХУДОЖНИКОВ»

В г.Астана во Дворце Мира и Согласия состоялась официальное открытие выставки: «Диалог религий во имя мира глазами казахстанских художников» приурочен к XXII заседанию Секретариата Съезда лидеров мировых традиционных религий организованную Центром Н.Назарбаева по развитию межконфессионального и межцивилизационного диалога совместно с Академией художеств Республики Казахстан.

На выставке представлены более 40 единиц работ талантливых художников Академии художеств РК, которые (картины, скульптуры, гобелены, графика, вышивка) являются наглядным рассказом о богатой культурной палитре казахстанских художников.

www.religions-congress.org

ДІНДЕР ДИАЛОГЫ/ DIALOGUE OF RELIGIONS

INTERVIEW OF H.E. SH. ABDULLA BIN AHMED AL KHALIFA CHAIRMAN OF THE BOARD OF TRUSTEES

1. Your Excellency, please tell us about the key areas of the King Hamad Global Centre for Peaceful Coexistence in the fields of intercultural and inter-civilization dialogue.

Bahrain has launched 'Bahrain Declaration' in 2017 which led to the establishment of the King Hamad Global Center for Peaceful Coexistence in 2018, therefore Bahrain Declaration is the Intellectual framework of the Center which highlights the system of values and commonalities between civilization and culture, introducing them, and working to enrich the process of religious freedom and peaceful coexistence through them, and raising awareness of the importance of the convergence and harmony of civilizations to achieve world peace and coexistence.

Moreover, the Center aims to creating an enlightenment movement through raising awareness on the importance of dialogue and coming together on the moral and legal commonalities agreed upon by civilizations and cultures, by introducing number of initiatives and participating in national and international events to achieve these goals, such as the participation in the XXI meeting of the Secretariat of the Congress of Leaders of World and Traditional Religions in Astana, Kazakhstan last year, and Paris Peace Forum 2023, and other events.

2. How do you see the importance of the Congress of the Leaders of World and Traditional Religions, and such similar venues?

The role played by the Congress of the Leaders of World and Traditional Religions and similar organizations whose objectives and actions are consistent with the consolidation of international peace and peaceful coexistence, is very important in this phase of the world history, as these centers struggle with many challenges facing intolerance, racism, and the diversity of cultural fabric in various parts of the world, as well as hate speeches, which is not less dangerous than political crises in terms of impact and may even be more serious.

On the other hand, it brings together religious, political and influential leaders from all over the world in one place at the Palace of Peace and Reconciliation in the Kazakh capital Astana to exchange views and make this congress a meeting point for various civilizations, as Kazakhstan has always been a crossroad for many civilizations of the Silk Road. Therefore, due to the importance of this historical symbolism, which we need today, is to shine again to reach our common goals of spreading the peace, harmony, and the culture of peaceful coexistence around the world.

3. In your opinion, what is the uniqueness of the Congress?

The uniqueness of this Congress lies in the values of the host country, which are reflected by the diverse Kazakh people with their diverse origins, religions, and sects, who constitute a distinguished example of peaceful coexistence. Kazakhstan's good foreign relations reflect its being as an extended bridge between different civilizations and religions. This Congress brings together religious and non-religious institutions aimed at achieving peaceful coexistence and spreading a culture of dialogue around the world.

4. How important is interreligious and interfaith dialogue in the context of modern challenges? How do you think the interreligious dialogue should be developed in the future?

The importance of promoting interfaith dialogue lies in three main points:

1. Dialogue produces moderation in people's opinions, through the parties listening to each other and through the influence of religious people to combat extremism.
2. Providing an environment to exchange experiences between the relevant institutions to expand the network of knowledge between the personalities and institutions concerned.
3. Despite the spread of media messages about the importance of dialogue that reach the entire world, these interfaith dialogues related to spreading peace, combating extremism, and combating hate speech are equally important because of the participation of the concerned parties who share their ideas and opinions on coexistence, religious freedom and sophistication in the dialogue between different religions and beliefs, in addition to having a great impact on the public to spread the characteristic of peaceful coexistence to create an environment that rejects extremists and hatred.

5. What important points did you see in the content of the Concept Development of the Congress of the Leaders of World and Traditional Religions?

The Concept Development of the conference for the third decade is in harmony with the declaration of the Kingdom of Bahrain, which represents a binocular that shows us the way, where it's highlighted in the key element of the new development paradigm: "unite the efforts of religious leaders in facilitating solutions to the most pressing problems of humankind". therefore, the goals and visions in addition to the areas of activity bodies that Congress will set in mind in the third decimal of this century are all important axes and we will push to joint efforts to reach the common goals, which are crystallized in the Concept Development of the Congress (2023-2033).

Another thing that we want to highlight is to "realize the potential of spiritual diplomacy to help create a just, safe and prosperous future for all humankind". Where it was mentioned in the mission of the Concept Development of the Congress, the Spiritual Diplomacy is one of the most important areas of cooperations in the field of spreading the culture of dialogue and peaceful coexistence, where we have wider areas for promoting our shared principles and goals.

ҚМДБ ТӨРАҒАСЫ, БАС МҮФТИ НАУРЫЗБАЙ ҚАЖЫ ТАҒАНҰЛЫНЫҢ СҰХБАТЫ

1. Қазіргі тез өзгеретін әлемде конфессияаралық және мәдениетаралық диалогтың маңыздылығы неде?

Қазір елімізде 18 түрлі конфессияның 3,5 мыңнан астам діни субъектісі тіркелген. Осындай әр алуандық аясында біз ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мен діни бостандықтарды қорғау арасындағы тепе-теңдікті таба алдық. Неге? Өйткені, біздің елдің басым көпшілігі Ислам дінін ұстанады. Ал Ислам сөзінің өзі бейбітшілік деген мағынаға саяды. Исламның тағы бір мақсаты: адамзатқа деген сүйіспеншілік, адам құқығына құрмет етуді жүрекке орнықтыру арқылы қоғамдағы бейбітшілік пен тыныштықты сақтау. Дініміз бұл мақсатта көптеген қағидалар бекіткен. Өзгені сыйлау, басқалардың құқығына құрмет көрсету нағыз мұсылман болудың шарты. Ислам – бүкіл адамзатқа Алла жіберген әрі қияметке дейін жалғасатын соңғы дін. Сондай-ақ, Пайғамбарымыз (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) Ислам дінін жер жүзіндегі барлық халыққа жеткізу мақсатымен сол кездегі елдердің билеушілеріне, басшыларына хат жолдай отырып, оларды Ислам дінін қабылдауға шақырған.

Біз Бүкіләлемдік діндер Съезін өткізе отырып, жаһандағы тыныштықты сақтауға, елдер арасындағы соғысты, түрлі ұлттар арасындағы қақтығыстардың алдын алуға шақырып келеміз. Себебі, барлық діннің мақсаты бір бірімен тату тұру. Соның жемісі болар біздің елімізде конфессияаралық бейбітшілік пен келісімнің ерекше үлгісі қалыптасты деуге болады. Қазақстанның іс жүзіндегі тәжірибесін Дүниежүзінің ауқымында да қолдануға болатынына сенімдімін. Осы орайда елімізде өтіп келе жатқан Съездің негізгі пайымы – әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшылары арасындағы сенім мен өзара түсіністікке негізделген диалог осы саладағы халықаралық ынтымақтастық үшін кең мүмкіндіктерге жол ашу. Күш көрсету, экстремизм, терроризм сияқты келеңсіз құбылыстарды бірігіп еңсеруге ықпал ету.

2. Сіздің ойыңызша, бүгінгі тұрақты әлемге жетудегі діни көшбасшылардың рөлі қандай?

20 жылға жуық өтіп келе жатқан жаһандық жиынға әлемнің мықты саяси тұлғалары, дін қайраткерлері қатысты. Съездің идеясын Әл-Азһар шейхы Мұхаммед Саид Тантауи, Жоғарғы имам Ахмет Тайып, Ватикан мен Католик шіркеуінің басшысы Рим папасы Франциск секілді әлемнің өзге де аса ықпалды дін лидерлерінің қолдағанын білеміз. Бұл жай ғана діни қайраткерлердің жиыны емес, әлемдік деңгейдегі проблемалар ортаға салынатын форум. Форум «Дін,

қоғам және халықаралық қауіпсіздік», «Діни наным-сенім бостандығы және өзге дінді ұстанушыларды құрметтеу» және «Діни көшбасшылардың халықаралық қауіпсіздікті нығайтудағы рөлі» деген ауқымды тақырыптар аясында әңгіме өрбітті. Еліміздегі Съезге Батыс пен Шығыс, Еуропа, Азия, Таяу Шығыс және Американың өкілдері келіп қатысты. Малайзия, Сингапур, Қытай, Тибет, Корея елінің дін көшбасшылары да осы шарада бой көрсетті. Міне, бұл форумды өзінің орнын қалыптастырған әлемдік деңгейдегі ірі іс-шара деп атауға болады. Дін қайраткерлері жиын қорытындысы бойынша өз үндеуін жариялап, әлемді тұрақтандыру, тыныштыққа шақыру үшін бір төбенің басына жиналады. Елімізге көптеген дін басшыларының келуі де Қазақстандағы дінаралық тұрақтылықты білдіреді. Асыл дініміз толеранттылыққа аса мән береді. Пайғамбарымыз Мұхаммедтің (оған Алланың салауаты мен сәлемі болсын) заманында да өзге дін өкілдері бейбіт жағдайда ғұмыр кешті. Біз де өзге дін өкілдерімен жылы қарым-қатынас ұстанамыз. Үш жылда бір бас қосатын Астана Съезінде әлемдік түрлі дін қайраткерлері жер шарын тұтас тыныштыққа шақырып келеді. Біз бұл бастаманы қолдаймыз.

3. Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшылары съезінің жаһандық деңгейде дінаралық және конфессияаралық диалогты ілгерілетудегі рөлі мен маңызы қандай?

Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының I Съезі 2003 жылы 23-24 қыркүйекте Астанада өтті. Оның жұмысына Ислам, христиандық, иудаизм, синтоизм, индуизм және буддизмнің мейлінше беделді өкілдері қатысты.

Съездің қатысушылары құрамының көрнектілігі мен жоғары деңгейі конфессияаралық форум өткізу жөніндегі Қазақстан бастамасының жүзеге асуының даусыз табысына айналды. Діндер диалогы I Съездің тұжырымдамалық идеясы және дау-дамайды шешу тәсілі ретінде дінаралық және ұлтаралық қарым-қатынастардағы күш көрсету мен террор әдістеріне қарсы қойылды. Съезге қатысушылар арасында бүгінгі әлемдегі діннің рөлі және кез келген діннің негізгі моральдық құндылықтарының жалпыадамзаттық сипаты жөнінде ашық пікірлесу өтті.

Бірегей және есте қаларлық оқиғаға айналған форум бүкіл әлемдегі адамзат баласының бейбіт және лайықты өмірі үшін түрлі дін өкілдерінің ынтымақтастығы мен бірлігінің өзектілігін және аса қажеттігін көрсетіп берді. Форум қорытындысы бойынша рухани көшбасшылар болашақтағы үйлесімді әлемнің негіздері ретінде адамзат үшін бейбітшілік пен өрлеуді қамтамасыз ету және барлық қоғамда тұрақтылықты сақтау бағытындағы бірлескен іс-әрекеттері туралы мәлімдеген декларация қабылдады. Ауқымды шараның табысы I Съездің дінаралық форумды әр үш жылда бір реттен кем емес тұрақты негізде өткізіп тұру туралы шешім бекітілді. Қазақ елі тәуелсіздік алған тұстан бері әлем халқын тыныштыққа бастап, БҰҰ сынды үлкен мінберлерден бейбітшілік туын көтеріп келеді. Біздің бұл бастамамыз аяқсыз қалмай, өзге де әлем елдері қолдап кетті. Жаһанның дін қайраткерлері Астанада бас қосып, төрткүл дүниені соғыспауға,

жер шарын жақсылыққа шақыру сынды үлкен бастамаларын жария етті. Қырғиқабақ идеологияяға жол бермеуге шақырып, этникалық топтар мен дін өкілдерінің басын бір арнаға тоғыстырған алқалы жиынды ұйымдастырған Қазақ еліне ризашылығын білдіріп жатты. Біз де сол үлкен бастаманың бел ортасында отырдық. Адамзат үшін ең бастысы діни толеранттылықты ұстану болса, екінші жер жаһандағы тыныштыққа өз үлесін қосу. Қазақстанның бұл әлемдік бастамасы шынында конфессияаралық диалогты ілгерілетуге үлкен үлес қосуда деп сенемін.

4. Съезд хатшылығының отырысында қабылданған «Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері Съезінің 2023-2033 жылдарға арналған даму Тұжырымдамасының» мазмұнында қандай маңызды сәттерді атап өтуге болады?

Бұл әрине өте маңызды құжат. Даму Тұжырымдамасы аясында Съездің әлеуетін одан әрі арттырып, қатысушы елдердің көкжиегін кеңейте түседі. Бейбітшілік алаңы одан әрі өрісін жайып, тыныштық тірегі қанатын кеңге қаға бермек. Алдымызда қандай қиын мәселелер кездессе де оны бейбіт жолмен шешу керектігін осы Тұжырымдама ұқтырғандай. Қазіргі таңда орын алып жатқан түрлі геосаяси жағдайлардың алдын алуға бағытталған бұл ұсыныс көптеген дін қайраткерлері тарапынан қолдау тапты. Біз де өз ұстанымымызға сәйкес, әлем халқының бірлікте, жұдырықтай жұмылып, бірлесе әрекет етуін қалаймыз. 2023 жылғы 11 қазанда Астанада өткен Съездің XXI Хатшылығының қатысушылары қабылдаған Тұжырымдама Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері съезінің одан әрі дамуының 2033 жылға дейінгі жалпы пайымын, миссиясын, мақсаттары мен бағыттарын айқындай түспек. Алдағы онжылдықта Съездің миссиясы әлемдік және дәстүрлі діндер қауымдастықтары арасындағы өзара түсіністік пен құрметті одан әрі нығайту, сондай-ақ, бүкіл адамзатқа әділ, қауіпсіз және гүлденген болашақ құруға жәрдемдесу үшін рухани дипломатияның әлеуетін іске асыру боларына сенеміз. Қазақ елі бұл мақсатта өз алаңын ұсына отырып, жаһанды жақсылыққа бастай бермек.

ИНТЕРВЬЮ ЕПИСКОПА ЕВАНГЕЛИЧЕСКО-ЛЮТЕРАНСКОЙ ЦЕРКВИ В КАЗАХСТАНЕ РОСТИСЛАВА НОВГОРОДОВА

1. Какие цели и задачи Вы ставите перед собой на новом посту?

Прежде всего, позвольте поприветствовать Вас и каждого читателя!

11 августа 2024 года, в нашей Церкви состоялось торжественное Богослужение, на котором меня поставили Епископом и Предстоятелем Церкви Казахстана, для меня это большая честь, я вижу в этом служении большое оказанное доверие, как со стороны прихожан Церкви и её служителей, так и лично моего предшественника Юрия Тимофеевича.

Мне, с одной стороны, довольно непросто быть в новом служении, но тот фундамент, который отстроил почётный Архиепископ нашей Церкви, Юрий Тимофеевич, помогает двигаться вперёд. Доверительные отношения с государственными органами, дружеские отношения с Русской Православной Церковью и Римско-Католической. Всё это появилось не на пустом месте, а является результатом чьих-то больших трудов. Думаю, важно не забыть сказать «еңбек үшін рахмет».

На новом посту я совсем недавно, но уже началась определённая работа, которая задаёт темп и рамки, в которых нужно двигаться. Так, 29 августа прошла очень важная встреча, посвящённая дню Конституции нашей республики, управлением по делам религий организован «круглый стол», где в очередной раз мы говорили о важности основного закона страны в поддержании мира и порядка. В рамках данной встречи, я подчеркнул основные принципы нашего государства, которые не противоречат нашей вере во Христа, Господа нашего. Быть в мире со всеми людьми.

Также в церкви уже возрождается, а где-то только начинается, работа в интернет-медиа пространстве. Долгое время эта часть нашего служения велась усилиями моей мамы, Светланы Хижняк, но это не может делать один человек, тут нужна команда. Так на данный момент помимо нашего официального сайта (www.elkrk.kz), который был у нас, начали функционировать группы в социальных сетях (Facebook, Instagram, ВКонтакте), а также появился You-Tube канал- целью которого будет информационно-образовательная работа в среде наших прихожан и служителей Церкви. Наша огромная территория и расстояния между приходами, указывает на необходимость развития дистанционной информационно-образовательной деятельности.

Своей главной целью, как Епископа Церкви, я вижу поддержание единства Церкви и её интергальности, развитие образованности и культуры, служение единству и миру для народа моей Родины - Казахстана. В этом по сути заключается моё служение как Епископа.

2. Ваша церковь активно участвует в социальных проектах. Какие направления для Вас наиболее приоритетны?

Если речь идёт о социальных проектах материальной безвозмездной помощи, то важно подчеркнуть, что наша церковь оказывает помощь людям вне зависимости от их национальной или религиозной принадлежности. Люди, которым оказывается помощь, никоим образом не привлекаются для обращения в нашу веру. Большинство людей, которые получают материальную помощь, это мусульмане и православные христиане, также атеисты.

Материальная помощь может включать в себя необходимые продукты питания, либо же одежду, медикаменты. Проекты помощи могут быть как единоразовые, так и систематические, где на протяжении от пары месяцев до года люди получают помощь.

Самый яркий такой пример, это помощь пострадавшим от паводков в этом году.

В городе Астана, где я служил непосредственно эти годы, есть постоянные получатели подобной помощи, это семья где мать одна воспитывает сына инвалида.

3. Как Вы знаете, осенью этого года состоится Форум молодых религиозных лидеров, проведение которого инициировано в рамках «Концепции развития Съезда лидеров мировых и традиционных религий на 2023-2033 гг.». Какова роль молодых религиозных лидеров в современном мире?

Смена эпох, смена поколений, должна начинаться тогда, когда прошлое поколение будет сажать рядом с собой подрастающее поколение и на практике передавать им опыт прошлого. Несметное богатство, такое как: мир, взаимопонимание, культура и традиции, не должны быть растеряны. Собственно, о важности всего этого говориться в нашем Священном Писании. Это похоже на известную Евангельскую притчу Иисуса Христа «О талантах» (Евангелие от Матфея 25 глава, 14-23 стихи). Так один их героев этой притчи был порицаем именно за то, что он ничего не сделал для распространения Благой Вести, но «закопал её» из страха.

Роль молодых религиозных лидеров отмечена уже в преамбуле нашей Конституции, где говориться об осознаваемой нами ответственности перед грядущими поколениями. Приходит поколение, представители которого должны суметь сохранить всё самое лучше, что было до них, не растерять это, но и внести новый взгляд, дать новый толчок к диалогу и миру.

Думаю, в отношении мира и дружеских отношений, взаимопонимания и стремлением к диалогу цивилизаций и культур, девизом нового поколения религиозных лидеров могли бы стать слова: «сохранить и приумножить»!

4. В чем, на Ваш взгляд, уникальность диалоговой площадки Съезда лидеров традиционных и мировых религий?

Думаю, не только весь мир, но и мы сами ещё до конца не осознали на какой уровень вышла наша страна. Мы исполняем то, к чему стремились всегда: «желая занять достойное место в мировом сообществе» (преамбула Конституции РК).

Важно помнить, что нет предела совершенству, иначе будет деградация.

«Будьте совершенны, кок совершен Отец ваш Небесный» - призывает нас Господь!

Я считаю, что моя страна осознала самое важное и сделала правильный выбор. Для разрешения конфликтов в любом случае необходимы серьёзные материальные затраты.

Расходы могут пойти на оружие, а могут пойти на создание площадки для диалога. Кто-то подметит, что порой нет иного решения как вооруженным способом, я лишь отвечу фразой одного военного генерала: «Любая война – это сначала тупик, а потом катастрофа...»

Конечно, всех вещей в жизни не предусмотришь, да и к тому же мы понимаем, что не у всех людей добрые намерения и не все стремятся к миру. Глупо ведь говорить о «переговорах» с нападающим на вас преступником и желающим вас убить.

Но есть люди, желающие мира и призывающие к миру, их голос должен звучать слитно, их должно быть слышно!

Люди совершенно разных взглядов и мировоззрений стремятся к одной цели. Мы не хотим слиться во что-то странное, размыв границы своих догматов, мы не хотим предавать свои убеждения и веру, но мы хотим жить в мире! В этом уникальность нашей диалоговой площадки!

Мы стремимся к достижению самой высокой цели, преодолевая препятствия из предрассудков и стереотипов, оставаясь теми, кто мы есть. Мы протягиваем друг другу руки и хотим жить в мире.

5. Каким Вы видите развитие Съезда в межсъездовский период?

Пока ещё мне сложно ответить на этот вопрос, так как я совсем недавно начал своё новое служение. Важно продолжать работу Секретариата Съезда, который собственно и проходить в межсъездовский период. Было бы не плохо приглашать для участия в качестве наблюдателей за работой секретариата заинтересованных в том людей из ВУЗов нашей страны: студентов религиоведов и теологов, студентов историков и будущих преподавателей культурологии.

ИНТЕРВЬЮ АРХИЕПИСКОПА-МИТРОПОЛИТА РИМСКОЙ КАТОЛИЧЕСКОЙ АРХИЕПАРХИИ СВЯТОЙ МАРИИ В Г.АСТАНА ТОМАША БЕРНАРДА ПЭТА

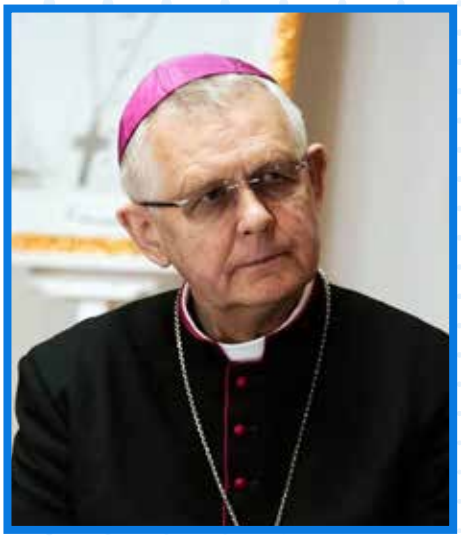

1. В чем важность межконфес-сионального и межкультурного диалога в сегодняшнем быстро изменяющемся мире?

Незнание другой религии и культуры может привести к отчуждению и подозрениям. Когда встречаемся, изучаем другую культуру, другие взгляды, учимся уважению друг другу, терпению и сотрудничеству.

2. Какова на Ваш взгляд роль религиозных лидеров в достижении устойчивого мира сегодня?

Роль религиозных лидеров заключается прежде всего в том, чтобы вести людей к Богу, чтобы помогать людям встретиться с Богом. Это строительство лучшего мира «изнутри», через сердце и душу человека. Эти действия другие, чем, например, действия политиков. Роль политиков очень важная, но другая. Вера в Бога глубоко затрагивает души людей.

3. В чем роль и значение Съезда лидеров мировых и традиционных религий в продвижении межрелигиозного и межконфессионального диалога на глобальном уровне?

Можно сказать, что Съезды лидеров мировых и традиционных религий в Астане уникальны. Казахстан стал местом встречи, местом надежды, местом строительства мира «изнутри».

4. Какие важные моменты вы можете отметить в содержании «Концепции развития Съезда лидеров мировых и традиционных религий на 2023–2033 гг.», принятой на заседании Секретариата Съезда?

Самым главным моментом в содержании «Концепции развития Съезда лидеров мировых и традиционных религий на 2023–2033 гг.», я считаю волеизъявление всех участников продолжать этот диалог. Он будет служить построению ценностей в мире «изнутри». Иногда люди говорят, что столько съездов, а войны продолжаются; не видно результатов диалога. Этот процесс сложный, но необходимый и нужный.

Другие говорят, что организация Съездов несёт в себе большие материальные затраты. Нужно отметить, что 10 минут войны между двумя странами стоят намного больше, чем организация Съезда религий.

САРАПТАМАЛЫҚ ПІКІР/ EXPERT OPINION

ӘЛЕМДІК ҚАУЫМДАСТЫҚ ҮШІН МАҢЫЗДЫ ҚҰЖАТ

XXI ғасырдың алғашқы ширегі халықаралық қатынастар жүйесіне орасан салмақ түсіріп, сын – қатерлер ала келген кезең ретінде тарихқа енгелі тұр. Өкінішке қарай, жаһандық қауіпсіздік жүйесінің оларға уақтылы әрі тиісті жауап қата алмауынан, түрлі деңгейдегі шиеленістер мен қақтығыстар одан әрі ушығып, қарулану үдерісі қайта күшейіп барады.

Түрлі сипаттағы антогонизмнің артып, кикілжіндер масштабының кеңеюіне әдетте себеп көп. Алайда, олардың үлкен бөлігінің бастауында діни, іс жүзінде өркениеттік айырмашылықтар тұр.

Осы ретте, белгілік американдық әлеуметтанушы әрі саясаттанушы ғалым – Сэмюэл Хантингтон «Бұл жаңа әлемде неғұрлым масштабты, маңызды әрі қауіпті қақтығыстар әлеуметтік таптардың, кедейлер мен байлардың арасында емес, түрлі мәдени сәйкестіліктегі халықтар арасында орын алады», - деген болатын.

Қазақстанның бастамасымен 2003 жылы қыркүйекте өткен Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің Съезі – сол дінаралық және ұлтаралық диалогты қалыптастыруда маңызды іс атқарып отырған халықаралық форумдардың бірі.

Съезді негіздеудегі мақсат - халықаралық қауымдастықта қалыптасқан күрделі ахуал жағдайында халықтарды қоғамдық келісім, діни төзімділік пен бейбітшілік, адамгершілік құндылықтары идеялары төңірегіне біріктіру болды.

Сол мақсатта 2003-2023 жылдар аралығында Съездің 7 отырысы өтті. Бірінші Съезге Еуропа, Азия, Африка және Таяу Шығыстың 13 елінен, 17 діни конфессияның өкілдері қатысса, 2022 жылы қазанда өткен соңғы VII Съезге 50 мемлекеттен барлық әлемдік және дәстүрлі діндердің, діни бірлестіктердің, халықаралық ұйымдар өкілдерінен (ислам, христиандық, иудаизм, буддизм, синтоизм, даосизм, зороастризм, жайнизм) құралған 100-ден астам делегация қатысқаны белгілі. Бұл жыл өткен сайын Съездің абыройы мен маңызы артып, әлемдік сұранысқа ие болғандығын көрсетеді.

Жалпы, әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының өзара пікір алмасуын, диалогқа келуін қарастырғанда, тақырыптың идеясы - ұлтаралық және дінаралық татулықты ту қылып ұстанған еліміздегі мемлекеттік саясаттың моделіне негізделгенін айту қажет.

Жиынның халықаралық аренадағы 20 жылдық тарихына көз жүгіртер болсақ, ондаған маңызды құжаттарға қол қойылғанын, конфессиялардың өзара түсіністік пен сенімге негізделген достық ынтымақтастығына тиісті серпін берілгенін,

сонымен қатар, бастысы әлемдік дінаралық диалогтың жүйелі дамуына үлкен үлес қосқанымызды айта қажет. Ең маңыздысы – осы жылдары Съез халықаралы алаңша ретінде өзінің өзектілігі мен қажеттілігін көрсетті.

Дей тұрғанмен, кез – келген халықаралық ұйымның жұмысында өткенге есеп берумен қатар, қалыптасқан ахуалды негізге ала отырып келешекке жоспар құру мен жұмыс тәсілдерін қайта қарастыру оның қызметі үшін стратегиялық маңызды.

Осыған ерекше мән берген Мемлекет басшысы Қасым – Жомарт Тоқаев халықаралық қауіпсіздік мәселелерін шешуге рухани басшылардың да сүбелі үлес қоса алатынына назар аударып, Съез жұмысына жаңа бағыт беруді тапсырғаны белгілі. Атап айтқанда, өзінің 2022 жылы қазанда өткен VII Съез отырысында Президент «2023-2033 жылдарға арналған Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері съезін дамыту Тұжырымдамасын» әзірлеуге тапсырма берді. Өз сөзінде Президент «Бұл форумды өткізуге Қазақстанның бастамашылық етуі бекер емес. Себебі қазақ жері ғасырлар бойы Батыс пен Шығыстың арасындағы көпір болып келеді. Осында, яғни Ұлы дала төрінде небір алып көшпелі империялар өмір сүрген. Діни ұстамдылық – олардың бәріне ортақ сипат. Съездің өткізілуі – еліміз бен бүкіл әлемде диалог пен ынтымақтастықты нығайтуды көздейтін Қазақстан саясатының маңызды бағыты. Қазіргі күрделі жағдайда діни көшбасшылардың бір үстел басына отырып, кез келген қайшылықты еңсеретін ізгі амалдың үлгісін күллі әлемге көрсетуі аса маңызды. Бұл Тұжырымдама форумымызды одан әрі нығайту және ықпал ету үшін нақты қадамдар мен кезеңдерді қамтуы керек. Біздің міндетіміз – өркениеттер арасындағы ашық диалогты қамтамасыз ету және ілгерілету, бейбітшілік пен тұрақтылықты нығайту», – деп, болашақтағы нақты іс-шараларға назар аударуға шақырды.

Нәтижесінде, жиынның келешек бағдары мен жұмыс тәсілдері айқындалған Тұжырымдама қолға алынды.

Араға жыл сала, Съез Хатшылығының басшысы, ҚР Сенатының Төрағасы - Мәулен Әшімбаев 2023 жылы 11 қазанда Съез Хатшылығының XXI отырысында сөйлеген сөзінде халықаралық алаңша ретінде оның өткені мен даму жоспарына қатысты «Тұжырымдама жобасындағы басты жаңалық – біздің Съездің миссиясын кеңейту...Алдағы жылдары Съез дінаралық диалогты дамытуға және нығайтуға бағытталған күш-жігерді жалғастырады. Сонымен қатар біз рухани дипломатияда үлкен әлеуетті көріп отырмыз» - деп, кезекті рет жиынның еліміздің ішкі дамуымен үндес, етене құрамдас екенін білдірген болатын.

Тұжырымдама Съез Хатшылығының жұмыс органы болып саналатын «Конфессияаралық және өркениетаралық диалогты дамыту жөніндегі Н.Назарбаев орталығы» КЕАҚ тарапынан жан-жақты мұқият қарастырылған құжат ретінде әзірленіп, 2023 жылы қазанда Астанада өткен Хатшылықтың кезекті XXI-ші отырысында бекітілді. Съездің даму Тұжырымдамасы - адамзат болмысының мызғымас қағидаттары ретінде өзара сыйластықты, бейбітшілік пен келісімді, діндер, ұлттар мен ұлыстар арасындағы диалог пен өзара ынтымақтастықты

дамытуға, келіспеушіліктер мен қақтығыстарды келісім мен ымыраға келу негізінде шешу мәдениетін ілгерілетуге оң ықпал етері анық.

Жалпы алғанда Съез жұмысының бірінші онжылдығында көпжақты дінаралық және өркениетаралық диалогты нығайтуды әлемде мейлінше ілгерілетуге пәрмен берілген болса, келесі онжылдықтағы жұмыс бағыты мен атқарар шаралар Тұжырымдамада көрініс тапқан.

Оған сәйкес, Съез қызметі 2023-2033 жылдары келесі үш бағытта өрбімек:

1. Өзекті жаһандық трендтер мен сын-қатерлерді ескере отырып, дінаралық форумдарды дайындау және өткізу;
2. Съездердің декларацияларын жүйелі іске асыру негізінде қазіргі әлемнің жаһандық проблемаларын шешуге жәрдемдесу.
3. Рухани дипломатияны дамыту, Съездің халықаралық институттармен және алаңдармен, халықаралық қатынастардың басқа да субъектілерімен серіктестікті нығайту.

Осылайша рухани көшбасшылардың жиыны халықаралық қоғамдастықта өз қанатын кеңге жая түспек. Әр үш жылда шақырылатын Съез жұмысы келешекте де ашық пікірталас пен сындарлы диалогқа негізделген жалпы демократиялық құндылықтарды сақтау шеңберіндегі дамуын жалғастырмақ. Дей тұрғанмен, жиын жұмысына едәуір серпін берер кейбір қосымша тармақтардың қосылғандығын атап өту керек. Мәселен, алдағы уақытта әр форумның қорытындысы бойынша түзілетін «Жол картасын» тың үрдіс ретінде қабылдау қажет. Сөз болған құжат әрбір Съездің декларацияларын ілгерілету мен іске асырудың жаңа тетігі ретінде қабылданып, рухани басшылардың форумда ұсынған пікірлері мен тезистерін тікелей жүзеге асыруға ықпал етеді. Бұл жаңашылдықтың келешекте форум жұмысына іргелі өзгерістер әкелеріне сенім жоғары.

Тұжырымдамадағы мән беретін тақырыптардың бірегейі – басымдықты жастарға беру. Ұлт ұстазы Ахмет Байтұрсынұлы «Жастардың оқу – тәрбие жұмысы түзелмей, жұрт ісі түзелмейді», - деген. Съез бағдарламасында Жас діни лидерлер форумын, сондай-ақ жас рухани қайраткерлер мен зайырлы жастардың қатысуымен басқа да іс-шаралар кешенін өткізу жоспарланып отыр. Жас көшбасшыларды Съез қызметіне тарту жолға қойылған өркениетаралық және конфессияаралық диалог дәстүрлерін келешекте де сақтаудың кепілі деп білемін. Сонымен қатар, аталмыш қадам арқылы Съезге қатысушылар жастарды экстремистік идеологиялардың ықпалынан, радикализмнің таралуынан қорғап қалуды маңызды міндет санайды. Съез құрылымы қазіргі жас ұрпақты толғандыратын мәселелерді шешу мақсатында жастардың халықаралық диалогы мен ынтымақтастығын дамытуға ықпал ететін болады. Сол мүдде жолында Съез дінаралық және мәдениетаралық өзара түсіністікті ілгерілету үшін діни және зайырлы жастар ұйымдарымен, соның ішінде AIESEC, SIFE, Жастар түсіністігі үшін, Халықаралық жастар палатасы, Еуропалық құқық студенттері қауымдастығымен (ELSA) және басқа да ұйымдармен ынтымақтаспақ.

Аталған іс-шаралар арнайы қабылданған «Жол картасы» құжатына сәйкес жүргізіліп, сол мақсатта онлайн/офлайн форматындағы халықаралық кездесулер, дөңгелек үстелдер, дәрістер, көрмелер, семинарлар, сонымен бірге өңірлік дінаралық конференциялар өткізу жоспарланған.

Абыз жазушымыз Әбіш Кекілбаевтың «Адамды адам еткен – кітап, адамзат еткен – кітапхана», - дегеніндей, Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері Съезінің қызметін БАҚ арқылы әлемдік медиа орталықтарына шығару мақсатында халықаралық рухани білім онлайн-орталығы құрылып, ағымдағы жылы Н.Назарбаев орталығы ресми сайтының базасында Съездер мен Хатшылық материалдарының, қатысушылардың, халықаралық ұйымдар өкілдерінің, мемлекет және қоғам қайраткерлерінің, ғалымдар мен сарапшылардың баяндамалары мен еңбектерінің, діни мәтіндердің электрондық кітапханасын құру қолға алынып, өз жұмысын жүргізіп жатқанын айта кету қажет. Өз кезегінде аталған электронды кітапхана дінді, дінаралық диалогты және мәдениетаралық ынтымақтастықты зерттеу үшін маңызды ақпарат көзінің міндетін атқармақ.

Еуразия кіндігінде орналасқан Қазақ елі – түрлі конфессиялар мен әр алуан мәдениеттердің тоғысқан мекені. Мемлекетіміз осыған дейін халықаралық сахнада толеранттылықты, дінаралық қарым-қатынасты нығайтқан ел ретінде кеңінен танылды. Мұның өзі мемлекеттік мүддені, сонымен қатар, аймақтағы геосаяси ахуалды ескере отырып, көп жылдар бойы атқарылған жүйелі әрі мақсатты еңбектің арқасы екендігі айқын.

Ағылшынның әйгілі тарихшысы әрі мәдениеттанушысы Кристофер Доусон «...ұлы діндер – ұлы өркениеттердің негізі», - деген екен. Ендеше, мемлекетімізде қолға алынған, ұтымды өткізіліп келе жатқан - Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының Съезін өз басым бүгінгі күні шартарапта тұтанған түрлі сипаттағы қақтығыстардың алдын алудың дұрыс жолы, адамзаттың дініне, ұлтына қарамастан өзара үйлесімділікте өмір сүруінің негізі деп білемін. Ал «Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының Съезін дамытудың 2023-2033 жылдарға арналған Тұжырымдамасы» сол келелі жиынның жұмысына тың серпін береріне сенімдімін.

«АУЫЛ» ПАРТИЯСЫНЫҢ,
ҚР ПАРЛАМЕНТІ МӘЖІЛІСІНІҢ
АГРАРЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР ЖӨНІНДЕГІ
КОМИТЕТІНІҢ ТӨРАҒАСЫ С.Р. ЕГІЗБАЕВ

ӘЛЕМДІК ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ДІНДЕР ЛИДЕРЛЕРІНІҢ VII СЪЕЗІНІҢ ҚОРЫТЫНДЫ ҚҰЖАТЫ ДЕКЛАРАЦИЯ ЖАЙЫНДА

2022 жылы Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің VII Съезінің жұмысының қорытындысы 2023-2033 жылдарға арналған декларацияны қабылдаумен нәтижеленді. Тұжырымдама идеяларын негіздеуде жаһандық қауіп-қатерлерді шешудегі және жаһандық қауіпсіздікті нығайтудағы түрлі салалар өкілдерінің ынтымақтастығының негізгі тұстары, әлемді дамытудың негізгі құралы ретінде диалогтың маңыздылығы басты назарға алынды.

Қазіргі уақытта адамзаттың өзекті мәселелерін шешуге бағдарланған көптеген ұйымдар мен форумдар бар, алайда басты тұлғалар, қозғаушы күші ретінде діни көшбасшылар болған бұл Съезд әлемдегі бірінші алаң болып табылады. Мұндай алаңның қажеттілігі терроризм, дінді саяси және жеке мақсатта пайдалану, рухани-адамгершілік құндылықтардың құлдырауы, діни қайшылықтардан туындаған қақтығыстар және т.б. сияқты жаңа сын-қатерлерге жауап табуға талпыныстан туындады.

Соңғы уақытта геосаяси шиеленіс күшейіп, саяси көшбасшылар зорлық-зомбылық әдістерін жиі қолдануда. Дүние жүзінде қарулы қақтығыстардан зардап шеккен осал аймақтардың саны артып, соның салдарынан көмекке мұқтаж босқындар саны да артып келеді. Терроризм мәселесі әлі де өзекті күйінде қалып отыр, лаңкестік әрекеттер әлемнің әртүрлі бөлігінде орын алуда. Жыл сайын жағдай күрделене түскендіктен, жаһандық жүйе көтере алмай жатқан мәселелер легі артуда. Моральдық және рухани құндылықтардың құлдырауы, техникалық прогресс пен экономикалық өсу дәуірінің қарқынды дамуына байланысты тұтынатын қоғамды қалыптастырды. Рухани өсуге ұмтылатын адамдар саны азайып, материалдық мүддені көздейтін көпшілік артты. Жаңа технологияның дамуының жағымды жақтарымен қатар, адамдардың санасына әсер етіп, адамгершілік құндылықтардан алшақтататып жатқан жағымсыз жағы да жоқ емес. Осы орайда аталған мәселелердің шешімін табуда бірлесе жұмыс жасау мақсатымен қауымдастықтардың құрылуы болжамды қадам. Сол игі бастамалардың бірі біздің елдің әлемдік қауымдастыққа ұсынғаны Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің үлкен жиынын үш жылда бір өткізу болған еді. Дегенмен Съездің бір өзі және жалғыз бір ғана мемлекет осы проблемалардың барлығын жеке шеше алмайды. Мұндай келелі жұмысқа саясаткерлердің, халықаралық ұйымдардың, рухани көшбасшылар мен мемлекеттердің бірлескен күш-жігері, қажырлы еңбегі қажет. Бейбіт диалогты, төзімділікті, өзара құрмет пен ынтымақтастықты ынталандыру ауадай қажет. Тек осы жағдайда ғана жарқын

болашақтың игілігі үшін алға қойған мақсаттарға қол жеткізу мүмкіндігі пайда болады.

Съездің басталған уақытынан бергі жеті форумда Съезд әлемдік аренада үлкен беделге ие болды, Съезд өзін көрнекті саясаткерлер, рухани көшбасшылар мен халықаралық ұйымдар жұмыс істейтін форум ретінде көрсетті. Съезд диалогтың маңыздылығын ілгерілетуде елеулі табыстарға қол жеткізді. Съезд өз жұмысы барысында форумға қатысушылар арасында сенім қалыптастырды және болашақта жаһандық мақсаттарға қол жеткізуге ықпал ететін рухани көшбасшылар арасындағы қарым-қатынастарға оңтайлы жағдайы жасады. Съездің негізгі мақсаттарының бірі – мемлекетаралық қарым-қатынасты жақсарту және геосаяси шиеленісті азайтуға үлесі зор. Съезд қоғамдағы тұрақтылықты нығайту мақсатында конфессияаралық қатынастарды дамытып, толеранттылық идеяларын ілгерілетуді жалғастырырып келеді. Рухани көшбасшылардың саяси көшбасшылар мен адамзатты адамгершілік принциптерін қабылдауға ынталандырудағы рөліне басымдылық беріліп келеді. Осы жиырма жылдық тарихта белгілі бір тәжірибе жинақталып, қабылданған Декларацияға негіз болды. Тұжырымдамаға сәйкес съездердің алдағы жұмысы жаһандық қауіпсіздікті нығайту мақсатында діни көшбасшылар, саясаткерлер және халықаралық ұйымдар арасындағы диалогты нығайту, жалпыадамзаттық құндылықтарды ілгерілету және халықтың рухани өсуін бірізді дамытуды көздейді. Тұрақтылық пен бейбітшілікті сақтаудың негізгі факторы ретінде толеранттылық идеясын насихаттауды басты өлшем ретінде ұстанады.

Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің Съезі жаһандық проблемаларды шешу бойынша жұмысты жалғастырады. Әлеуметтік теңсіздікті жою, халықтың бай және кедей жіктерінің арасындағы алшақтықты қысқарту мақсатында ланкестікке қарсы іс-қимылды жалғастырып, дінді саяси мақсаттарда пайдалануды қысқартуға ықпал ететін болады. Съезд жұмысы қақтығыстарды бейбіт жолмен шешуге, күш қолданбауға және келіссөздер үстеліне отыруға жәрдемдесу болмақ. Түрлі ұлт, нәсіл, дін өкілдері арасында сыйластық қарым-қатынасты сақтау, терроризммен күрес қана емес, сонымен қатар адамдардың діни сезімдерін манипуляциялауды тоқтату, осы орайда бұған ықпал ететін факторлардың бірі – қоғамдағы діни сауаттылықты арттыру, азаматтар деструктивті көзқарастарды діни көзқарастардан айыра алатындай деңгейді қалыптастырып, соны ұстап тұру, қоғамды радикалды көзқарастар мен ағымдардан сақтау, алдағы онжылдықта Съездің дінаралық және мәдениетаралық диалогты ілгерілетуде, жаһандық проблемаларды шешу бойынша жұмыста және ынтымақтастық үшін басқа халықаралық ұйымдармен байланыстарды нығайту жолында қызмет етуі жоспарланып, сол мақсатқа жету жолдары Декларацияда кеңінен көрініс берген.

Декларацияда Съездің даму кезеңдері жүйеленіп, алғашқы жиырма жылдықты (2003-2023) дінаралық диалогтың қалыптасуы мен дамуы ретінде сипатталса, алдағы он жылдықта (2023 – 2033 жж.) «адамзаттың ең өзекті мәселелерін шешуге жәрдемдесу үшін діни лидерлердің күш-жігерін біріктіру» мақсаты көзделген.

Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері съезінің 2023 – 2033 жылдардағы стратегиялық жоспарына сай, үш негізгі бағыттың аясы бекітілген, біріншіден, дінаралық форумдарды өзекті жаһандық трендтер мен сын-қатерлерді ескере отырып дайындау және өткізу, екіншіден, қазіргі әлемнің жаһандық проблемаларын шешуге жәрдемдесу, үшіншіден, рухани дипломатияны дамыту. Рухани дипломатия Съездің халықаралық деңгейдегі ұйымдармен серіктестігін нығайту форматында қалыптастырып, жетілдіріп отыру негізінде құрылмақ. Рухани дипломатия шеңберінде диалогқа қатысушылар географиясы кеңейтіліп, халықаралық ұйымдармен ынтымақтастықты нығайтылатыны жаһандық сындарды еңсерудің рухани-ізгіліктік сахнасы болады деп күтілетін болады.

Осы ретте Съезд өз жұмысында Біріккен Ұлттар ұйымының (БҰҰ), Экономикалық және әлеуметтік кеңесінің (ЭКОСОС), БҰҰ Біріккен Ұлттар Ұйымының білім, ғылым және мәдениет жөніндегі ұйымының (ЮНЕСКО), Шанхай ынтымақтастық ұйымының (ШЫҰ), Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымының (ЕҚЫҰ), Азиядағы өзара іс-қимыл және сенім шаралары жөніндегі кеңестің (АӨСШК), Араб мемлекеттері лигасының, Дүниежүзілік ислам лигасының, Ислам ынтымақтастық ұйымының (ИЫҰ), Білім, ғылым және мәдениет жөніндегі Ислам әлемі ұйымының (ИСЕСКО), Дүниежүзілік шіркеулер кеңесі, Православие парламентаралық ассамблеясы, Дүниежүзілік буддистер қауымдастығы, Король Абдалла ибн Абдель Азиз атындағы Дінаралық және мәдениетаралық диалог халықаралық орталығы және Съездің миссиясы мен мақсаттарын қолдайтын басқа да беделді халықаралық ұйымдармен бірлестікте жұмыс жасап, осы ұйымдардың мақсаты мен міндеттерінің контексінде жұмыс жасауда белсенділік танытады.

Бұл бағыттағы жұмыстар тиімділігін арттыру мақсатында БҰҰ Өркениеттер Альянсының, «Бейбітшілікке арналған діндер», Дүниежүзілік ислам лигасы, әл-Азхар ал-Шариф, Мұсылман ақсақалдарының кеңесі, Хамада Королінің Жаһандық бейбіт қатар өмір сүру орталығы, Дохадағы Халықаралық дінаралық диалог орталығы, Діни және дәстүрлі бітімгерлер желісінің Хатшылығы, Король Абдалла ибн Әбдел Әзиз атындағы Халықаралық дінаралық және 18 мәдениетаралық диалог орталығының әлеуетін тиімді жұмсау көзделген. Дінтану саласындағы зерттеушілерге осы контексте жасалатын жұмыстар мен Съезд жұмысына тартылатын халықаралық ұйымдар туралы, бұл ұйымдардың күн тәртібіне Съезд декларациясының мәселелерінің енгізілуі мен орындалу механизмдерін сараптау тың тақырып болатынына назар аударғымыз келеді. Осы орайда даулар мен қақтығыстарды бейбіт жолмен шешудің медиациялық рәсімдерін зерттеу өз алдына маңызды деп санаймыз. Алдағы уақытта Декларацияда көрсетілгендей, Съездер бағдарламасына Жас діни лидерлер форумын қосу туралы идеялар тың бастама болып табылады. Съезге жас рухани қайраткерлер мен зайырлы жастардың қатысуын жоспарлау жаңа идеялар мен Съезд жұмысына серпін береді деп күтілуде.

Декларацияда ғылыми бастамалар мен Съезд арқылы рухани көшбасшылар-

дың қоғамға ықпал ету механизмдерін кеңейту жолдарына басымдық берілген. Бұл ақпараттық ағарту іс-шаралары негізінде жүзеге асырылмақ, атап айтсақ, Съезд материалдарының электрондық кітапханасын қамтитын халықаралық рухани білім онлайн-орталығы құрылу жоспарланған. Бұл орталықтар Съезге тікелей қатысты деректі фильмдер, подкасттар, кітаптар, альбомдар және басқа да медиа-өнімдер жинақталады деп күтілуде. Бұл зерттеушілер үшін негізгі дерекнамалық база болады деген ойдамыз. Жас ғалымдар, осы салаға қызығушылық білдіретін зерттеушілер үшін өзіндік ерекше платформа болады деген сенімдеміз.

Сонымен қатар Съезд құрылымдарының оқу орындарымен, зерттеу орталықтарымен, ғалымдармен және сарапшылармен, оның ішінде БҰҰ-ның «Академиялық ортамен өзара іс-қимыл» (ЮНАИ) бағытымен серіктес болуға ұмтылысы құптарлық, бұл арқылы дінаралық және этносаралық қатынастар саласындағы зерттеулерге басымдылық беріліп, перспективалық зерттеу салалары анықталатын болады және жоспарланып отырған діни диалог тақырыбын зерттеушілерге арналған Дінаралық ынтымақтастық жөніндегі стипендиялар бағдарламасы арқылы осы саладағы жобалар мен зерттеулерге қолдау көрсету де ғылыми ашылымдарға жол салады.

Қолдаулар жүйесіндегі Дінаралық диалогқа қосқан үлесі үшін Астана халықаралық сыйлығы және Съездің Құрмет медалі дінаралық диалог қызметін жетілдіре түсу игі ісін жандандыра түсетіні анық, сонымен қатар Съезге қатысушылардың шешімімен тағайындалатын «Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері съезінің Ізгі ниет елшілері» Рухани дипломатия маңыздылығын арттыра түседі. Декларацияда қозғалған, көтерілген осы секілді тың ойларға мақала шеңберінде назар аударылып, акцент жасауға тырыстық (негізгі материалдар ретінде «Конфессияаралық және өркениетаралық диалогты дамыту жөніндегі Н.Назарбаев орталығының материалдары пайдаланылды: https://religions-congress.org/). Көтерілген қандай бастама болмасын, басты мүдде әлемдегі тыныштық, бейбіт өмір, әртүрліліліктi сақтай отырып, біртұтастықты қамтамасыз ету!

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев атап өткендей, «рухани көшбасшылар, саяси және қоғам қайраткерлері, сондай-ақ ізгі ниетті адамдар бейбітшілік үшін жаһандық қозғалыс шеңберінде бірігіп, халықаралық қауіпсіздіктің жаңа берік жүйесін қалыптастыруға және адамзат алдында тұрған өзекті саяси, әлеуметтік-экономикалық, экологиялық және өзге де сын-қатерлерді тиімді шешуге ықпал ету үшін бірге әрекет етуі тиіс». Осы ретте ізгілік жасауды әрбір адам жеке басынан бастау қажеттігін үнемі есінде ұстаса, жаһандық сын-қатерлерді еңсеретініміз анық!

ДІНТАНУ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТТАНУ КАФЕДРАСЫНЫҢ МЕҢГЕРУШІСІ, ФИЛОСОФИЯ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ДОКТОРЫ, ПРОФЕССОР А.Д. ҚҰРМАНАЛИЕВА

ҚАЗАҚСТАНДА ҚАЛЫПТАСҚАН КОНФЕССИЯАРАЛЫҚ КЕЛІСІМ МОДЕЛІ – ӘЛЕМГЕ ҮЛГІ

Мемлекеттің зайырлы құрылымы – бұл Қазақстан халқының маңызды тарихи жетістігі.

Қазақстан тарихи-мәдени жағдайы, қоғамдық дамуы мен дін саласында өзіне тән ерекшеліктерін ескере отырып, Конституциясында бекітілген мемлекеттік-конфессиялық қатынастардың өзіндік моделін жүзеге асыруда.

Діни сенім бостандығы – бұл кез-келген демократиялық қоғамның дамуына қажетті әрі айнымас шарты, адамның құқықтары мен бостандықтары жүйесінің негізгі элементтерінің бірі.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының дін саласы, сонымен бірге діни сенім бостандығы тиімді мемлекеттік саясатының, аса маңызды бағыттары оның құқықтық қамтамасыз етілуі, ақпарат және коммуникация, білім беру, денсаулық сақтау, мәдениет, спорт, мемлекеттік қызмет, жергілікті өзін-өзі басқару салаларын қоса алғанда заман талаптары мен сын-тегеуріндеріне сәйкес заңнаманы жетілдіру, сондай-ақ ұлттық құқықтық нормалар мен халықаралық-құқықтық стандарттар негізіндегі мемлекеттік және қоғамдық институттар қызметінің механизмдері болып табылады.

Бұл ретте әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, тілдік немесе діни айырмашылығына қарамастан адам мен адамның құқықтары мен бостандығын қамтамасыз ететін, оларды сақтау мен қорғауға бағытталған халықаралық құқықтық нормалар мен стандарттар басымдыққа ие.

Қазақстан барлық діни конфессиялардың еркін дамуына кепілдік береді және республиканың діни сенім бостандығы құқықтарын сақтау саласында қолданыстағы нормалары мен халықаралық міндеттемелері құқықтық қолданудың мол тәжірибесіне ие.

Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ), Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы (ЕҚЫҰ), Ислам Ынтымақтастығы Ұйымы (ИЫҰ) және басқа да халықаралық ұйымдар тарапынан елде қолданылып отырған азаматтық бейбітшілік пен келісімді қамтамасыз ету моделінің тиімділігіне қатысты оң бағаға ие болып келеді.

Қазақстанның мемлекеттік саясаты конфессияаралық келісімді сақтауға, нығайтуға және адамның діни сенім бостандығы құқықтарын сақтауға бағытталғанының маңызды дәлелі Қазақстан Республикасының Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің Съезін шақыру жөніндегі халықаралық бастамасы болып табылады. Астана қаласында өтетін дәстүрге айналып кеткен Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің Съезіне қатысушылар – Әлемдік

және дәстүрлі конфессиялардың беделді дін өкілдері Қазақстанда қалыптасқан конфессияаралық келісім моделіне жоғары баға берді.

Қазақстанның ғана емес, бүкіл әлемнің қоғамдық және діни өміріндегі маңызды құбылыс әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съездері болды. Президент Н.Ә. Назарбаев 2003 жылғы ақпанда Италия мен Ватиканға сапарлары кезінде осындай іс-шараны өткізу туралы бастама көтерді. Оны көптеген елдердің діни және қоғам қайраткерлері қолдады. Қазақстан өз жерінде түрлі діндердің бейбіт қатар өмір сүруі үшін жағдай жасай алды, осы форум басты диалог алаңына айналды. Бүкіл әлемде дінаралық және конфессияаралық келісімнің қазақстандық моделі бірегей деп танылды.

Жалпы, Қазақстан болашақта діни бірлестіктер еркін қызмет жасайтын поликонфессиялық мемлекет болып қала береді және барлық азаматтар, дінге деген көзқарасына қарамастан, тең құқықтар мен мүмкіндіктерге ие, оның ішінде діни сенім бостандығына.

Соңғы жылдары Қазақстан Республикасы азаматтарының құқықтары мен бостандықтарын қорғау саласындағы заңнама жетілдіріліп, үздіксіз өзгеріп отыратын қоғамдық-саяси жағдайларға бейімделу барысында айтарлықтай өзгерістерге ұшырағанын атап өткен жөн. Қазіргі уақытта ол, негізінен, Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясында және Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіде бекітілген халықаралық нормаларға жақындатылған.

Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің Съезін өткізу тек діни және саяси көшбасшылардың ғана емес, сонымен қатар өздерін сенуші деп санайтын, әділ өмірге ұмтылатын жер бетіндегі барлық адамдардың диалогы мен ынтымақтастығын сақтау мен нығайтудың маңызды бөлігі болып табылады. Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезінде, ең алдымен, адамдар мен әртүрлі діндер мен конфессиялардың өкілдері арасында келісім мен достықты сақтауға қатысты көптеген мәселелер талқыланады, бұл кейіннен қарапайым адамдарға қатысты жақсы және мейірімді ортаға әсер етуі мүмкін. Қазіргі күрделі шындықта бір үстелде отырған діни лидерлердің бүкіл әлемге ізгі ниеттің үлгісін көрсетуі өте маңызды.

Съездің негізгі мақсаттары мен басымдықтары, әлемдік және дәстүрлі дін нысандарында жалпыадамзаттық бағдарларды іздеу және діндер диалогын жүзеге асыру және келісілген шешімдер қабылдау үшін тұрақты жұмыс істейтін халықаралық конфессияаралық институттың жұмыс істеуі, сондай - ақ дінаралық съездер нысанындағы дінаралық және конфессияаралық диалог дәстүрлерін нығайту, келісілген, объективті, келісілген, объективті, келісілген және діндер, мәдениеттер мен өркениеттер арасындағы диалогты ілгерілетуге, зайырлы және діни Бұқаралық ақпарат құралдары, жастар бірлестіктері, ғылыми және шығармашылық интеллигенция, діни қауымдастықтар арасындағы өзара түсіністік пен құрметті тереңдету және нығайту, жеккөрушілік пен экстремизм идеологиясына қарсы тұру ретінде толеранттылық пен өзара сыйластық

мәдениетін дамыту, діндердің қарама-қайшылығында және теологиялық дауларды одан әрі саясаттандыруда көрінетін «өркениеттер қақтығысы» туралы тезистердің таралуына жол бермеу, сондай-ақ бір діннің тарапынан беделін түсіруге тырысу тағы біреуі, өркениеттер, мәдениеттер мен діндер арасындағы жаһандық диалогты ілгерілету бізге осы кездесулердің маңыздылығын айтады.

Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съездерін өткізу мемлекеттер арасындағы өзара түсіністік, барлық халықтардың – үлкенді-кішілі мүдделерін есепке алу, жер шарымызда тұратын адамдардың ойлау тәсілі мен нанымдарын құрметтеу басым қағидаттарға айналған жаңа әлемдік тәртіпті құруға маңызды қадам болды. Өзінің өмір сүрген жылдарында бұл форум өзінің дұрыстығын дәлелдеп қана қоймай, әртүрлі конфессиялар арасында көпжақты диалог орнатудың тиімді құралына айналды.

АБАЙ ОБЛЫСЫНЫҢ ДІН ІСТЕРІ БАСҚАРМАСЫСЫНЫҢ БАСШЫСЫ ЫСҚАҚОВ СЕЙІЛБЕК АБИҰРҰЛЫ

КОНЦЕПЦИЯ СЪЕЗДА ЛИДЕРОВ МИРОВЫХ И ТРАДИЦИОННЫХ РЕЛИГИЙ КАК ОТРАЖЕНИЕ МИРОЛЮБИЯ КАЗАХСТАНСКОЙ НАЦИИ

Казахстан - миролюбивая страна с многовекторной внешней политикой, придерживающийся этим принципам все годы независимости и подтверждающий приверженность им в настоящем и в будущем. Ярким отражением верности государства и общества идеям мира, добра, созидания, толерантности и открытости является инициированный Казахстаном в 2003 году, и проводимый каждые три года Съезд лидеров мировых и традиционных религий (далее - Съезд). На сегодняшний день Съезд является полноценной глобальной структурой со своими подразделениями и основополагающими документами, среди которых особое место занимает Концепция развития Съезда на 2023 - 2033 годы «Религиозные лидеры за справедливый и безопасный Мир» (далее -Концепция).

В 2003 году лидеры мировых и традиционных религий впервые собравшись за одним столом, признали историческую форму религиозного и этнического многообразия Казахской степи, возникшей на основе степной толерантности как предпосылки проведения встреч такого уровня. Современный Казахстан является преемником степной модели толерантности, которая проявляется в стремлении

нашего государства, народа и наших религиозных организаций к выстраиванию диалога со всеми религиями и народами мира. Вместе с тем, внутри страны в единстве и гармонии живут, сверяя взгляды и ориентиры 18 конфессий и более тысячи религиозных организаций.

Современный конфессиональный мир многообразен и сложен. Всё труднее становится выстраивать взаимоотношения между двумя или несколькими субъектами по тем или иным направлениям, а тем более создавать систему взаимоотношений. Однако делать это жизненно необходимо, так как официальные системы связей создают более-менее устойчивый каркас для поступательного развития и обеспечения безопасности.

Сегодня существуют деструктивные религиозные организации, вовлеченные в конфликты, и в то же время, призывающие единоверцев из других стран поддержать их всевозможными способами, распространяя свои идеи по всей планете. Эта ситуация усугубляется, если страна, в которой происходит такой конфликт не в состоянии, или более того, поддерживает те или иные противоборствующие стороны, и никак не может стабилизировать положение.

Диалоговые площадки создаются регулярно, и их не может быть много. Чем шире диапазон взаимодействия между сообществами, тем эффективнее решение сложных проблем. В этом плане особое место занимает межрелигиозный диалог, так как он генетически связан с культурой и цивилизациями, в самом широком смысле. Религиозные лидеры в своем лице представляют не только верующих, но и народы, идентифицирующие себя с этой верой. В некоторых традиционных обществах влияние религиозных лидеров на те или иные сферы жизни общества может превосходить влияние официальных светских институтов власти. Поэтому важность Съезда лидеров мировых и традиционных религий бесспорна.

В п. 1.5 Концепции говорится, что «межрелигиозный диалог должен основываться на принципах открытости, толерантности, взаимного уважения, равноправия, а также предлагать путь мирного сосуществования и плодотворного сотрудничества всех религий, служить примером для других видов диалога, в том числе политического и социального». Таким образом, участники Съезда подтверждают идею о том, что принципы межрелигиозного диалога являются универсальными для любых форм диалога.

Анализ «Принципов межрелигиозного диалога», принятых по итогам II Съезда показывает, что лидеры мировых и традиционных религий признают за каждой религией стремление к диалогу как их внутреннюю сущностную характеристику, следование которой является в сегодняшней ситуации жизненной необходимостью.

За более чем двадцатилетнюю историю существования Съезда, он показал важность межрелигиозного диалога для будущего всего Мира. Учитывая сложившуюся геополитическую обстановку и негативные тенденции «в предстоящем десятилетии миссией Съезда является дальнейшее укрепление взаимного понимания и уважения между общинами мировых и традиционных

религий, а также реализация потенциала духовной дипломатии для содействия созданию справедливого, безопасного и благополучного будущего для всего человечества», указано в Концепции. Одним из важных механизмов деятельности Съезда, отражающего его истинно религиозный характер, является духовная дипломатия. Концепция закрепляет за Съездами миссию реального воздействия на текущую ситуацию на основе «Дорожной карты по продвижению и практической реализации декларации Съезда как в Казахстане, так и на международном уровне совместно с партнерами форума».

С целью расширения сферы взаимодействия между участниками и представительствами Съезда с различными сообществами и организациями на основе духовной дипломатии, создается платформа волонтерской работы, Форума молодых религиозных лидеров, Послов доброй воли Съезда, выработаны императивы участия в дискуссиях лидеров мировых и традиционных религий на самых высоких международных площадках – ООН, ЮНЕСКО, ШОС, ОБСЕ, СВМДА, ОИС, ИСЕСКО и других.

Таким образом, Казахстан является центром выработки и реализации глобально важных инициатив на принципах диалога между религиями, народами и государствами. Концепция Съезда лидеров мировых и традиционных религий определяет миссию, цели и механизмы конструктивного межрелигиозного взаимодействия, направленного на предотвращение конфликтов, становление устойчивого миропорядка.

НАЧАЛЬНИК ЦЕНТРА ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ КОСТАНАЙСКОЙ АКАДЕМИИ МВД РК
ТУЙГАНОВ МЫРЗАБЕК

ӘЛЕМДЕГІ ОҚИҒАЛАР/ WORLD' EVENTS

МЕЧЕТЬ АМСТЕРДАМА ВОШЛА В ПРОЕКТ «САМЫЙ БОЛЬШОЙ МУЗЕЙ НИДЕРЛАНДОВ»

Мечеть Фатих в столице Нидерландов Амстердаме стала частью культурного проекта «Самый большой музей Нидерландов». Новая программа нацелена на увеличение посещаемости мест религиозного поклонения по всей стране.

Мечеть Фатих с культурной точки зрения особенно интересна благодаря своей уникальной истории – она была преобразована из бывшей церкви, что вызывает любопытство туристов и жителей Нидерландов. В рамках проекта у жителей Нидерландов появилась возможность из первых уст узнать об исламе – посетители могут осматривать мечеть Фатих в определённые часы, получать информационные брошюры о культовом сооружении и знакомиться с традициями и культурным наследием Турции, чья диаспора курирует столичную мечеть. Служитель мечети Кемаль Гёзюток выразил позитивное отношение к включению дома Аллаха в культурный проект, передает IslamNews со ссылкой на Anadolu Agency. По его словам, в последнее время все больше немусульман приходит в мечеть знакомиться с исламом. «Мы часто видим, как меняются взгляды тех, кто приходит к нам впервые, после экскурсии. Это несет значительную пользу как для ислама, так и для человечества», отметил представитель администрации мечети Толунай Сомунджу.

www. islamnews.ru

ИЕЗУИТСКИЕ КОРНИ И ПАПСКОЕ ВИДЕНИЕ: БЕСЕДА ПАПЫ ФРАНЦИСКА С ПЕДРО КИА

В недавнем интервью Папа Франциск приоткрыл занавес и предложил заглянуть в свою повседневную жизнь, проблемы своего папства, свое видение Общества Иисуса и будущего Церкви. Святой Отец предоставил это интервью в мае 2024 года Педро Чиа, директору Иезуитского офиса коммуникаций Китайской

провинции в Апостольском дворце Ватикана.

Часть беседы была посвящена четырем Всеобщим Апостольским Предпочтениям, которые он доверил Обществу Иисуса пять лет назад. Папа Франциск в своей глубокой манере повторил, что UAP взаимосвязаны и не должны разделяться. Поэтому они должны воплощаться коллективно.

Папа Франциск также ответил на вопрос о Духовных упражнениях, отметив, что они помогают ему - «иногда что-то одно больше, чем другое» - в зависимости от обстоятельств. Однако он подчеркнул, что часто ищет сопровождения… «сначала послушать, прежде чем принять решение», чтобы не совершать ошибок. В своей личной молитве он говорит, что часто молится о «благодати быть прощенным».

Естественно, некоторые вопросы затрагивали Церковь в Китае, и Папа Франциск не скрывал своего желания посетить азиатскую страну, в частности святилище Шешань в районе Сунцзян, посвященное Пресвятой Деве Марии, Помощнице христиан. Папа сказал, что хотел бы встретиться с епископами и народом Година в Китае, которые «столько всего пережили и остались верными». Он обратился с посланием надежды к молодым людям Китая, напомнив им, что надежда - «очень прекрасная вещь».

Отвечая на вопрос о трудностях, с которыми он столкнулся во время своего папства, Папа Франциск признал, что пытался решать их посредством диалога, терпения и хорошего чувства юмора - того, о чем он молился ежедневно на протяжении более 40 лет, вдохновленный молитвой святого Томаса Мора. Он назвал пандемию COVID-19, войну на Украине, в Мьянме и Палестине в качестве некоторых из этих трудностей.

Когда Папу Франциска спросили, какой совет он может дать своему преемнику, он подчеркнул важность молитвы, поскольку «Господь говорит в молитве».

www.jesuits.global

ИЗРАИЛЬСКИЕ АРХЕОЛОГИ ОБНАРУЖИЛИ УНИКАЛЬНУЮ ДРЕВНЮЮ ПЕЧАТЬ, ПОДТВЕРЖДАЮЩУЮ БИБЛЕЙСКОЕ ПОВЕСТВОВАНИЕ ОБ ИЕРУСАЛИМЕ 2700-ЛЕТНЕЙ ДАВНОСТИ

Археологи в национальном парке «Город Давида» в Израиле обнаружили редкую каменную печать периода первого храма - одну из старейших находок с момента начала раскопок в стране, подтверждающую библейскую роль Иерусалима 2700 лет назад.

«Печать, сделанная из черного камня, является одной из самых

красивых, когда-либо обнаруженных при раскопках в древнем Иерусалиме, и выполнена на высочайшем художественном уровне», - сообщили в пресс-релизе д-р Юваль Барух и Навот Ром, руководители раскопок.

Барух расхваливал этот отрывок как доказательство более широких способностей к чтению и письму, чем считалось ранее в тот период.

«Вопреки тому, что обычно думают, кажется, что грамотность в этот период была не только достоянием элиты общества», - утверждал Барух. «Люди умели читать и писать - по крайней мере, на базовом уровне, для нужд торговли».

«Фигура крылатого человека в отчетливом неоассирийском стиле уникальна и очень редка в глифических стилях позднего периода Первого Храма», - добавил он. «Влияние Ассирийской империи, которая завоевала весь регион, здесь явно очевидно».

Печать изображает крылатого джинна в стиле Неоассирийской империи, что, по мнению археологической группы, свидетельствует о влиянии империи в регионе в VII и VIII веках. В пресс-релизе говорится, что «фигура поднимает одну руку вперед с открытой ладонью; возможно, чтобы указать на какой-то предмет, который она держит. По обеим сторонам фигуры выгравирована надпись палеоеврейским шрифтом – «LeYeho'ezer ben Hosh'ayahu».

В пресс-релизе говорится, что «имя Йехоэзер знакомо нам из Библии (Пар. I 12:7) в его сокращенной форме - Йоэзер, один из воинов царя Давида», а также утверждается, что «в книге Иеремии (43:2), описывающей события этого самого периода, упоминается человек с параллельным именем, Азария бен Хошая. Две части его первого имени написаны в обратном порядке по отношению к имени владельца печати, а его второе имя такое же, появляющееся в сокращенной форме.

www.foxnews.com

ИССЛЕДОВАТЕЛИ СДЕЛАЛИ НОВОЕ ОТКРЫТИЕ НА ТУРИНСКОЙ ПЛАЩАНИЦЕ, КОТОРАЯ, ПО МНЕНИЮ МНОГИХ, БЫЛА ПОГРЕБАЛЬНЫМ ПОКРОВОМ ХРИСТА: «ТАЙНЫ БОГА»

Ученые в Италии объявили об ошеломляющих новых результатах относительно возраста спорной реликвии, которую многие верующие считают саваном Иисуса Христа.

Институт кристаллографии в Италии на этой неделе поделился своими выводами относительно знаменитой Туринской плащаницы, которую скептики исторически называли подделкой. Это, возможно, самая изученная реликвия в истории, согласно исследованию Гарварда 2023 года.

По данным института, их процесс датирования включал WAXS, или широкоугольное рентгеновское рассеяние. WAXS помогло определить, что плащаница, по-видимому, последовательно датируется как реликвия возрастом более 2000 лет.

«Экспериментальные результаты совместимы с гипотезой о том, что Туринская плащаница является 2000-летней реликвией, как и предполагается христианской традицией», - говорится в заявлении Института кристаллографии на его веб-сайте.

«Мы получили одномерные интегрированные профили данных WAXS для образца Туринской плащаницы, которые полностью совместимы с аналогичными измерениями, полученными на льняном образце, датировка которого, согласно историческим записям, составляет 55–74 гг. н. э., осада Масады (Израиль)», - добавили в Институте.

Результаты Института кристаллографии 2024 года противоречат результатам теста на датировку, проведенного на Плащанице в 1988 году, который показал, что она датируется лишь примерно 1350 годом. Во время датировки 1988 года Плащаницу анализировали три отдельные лаборатории. Эти результаты усилили серьезные сомнения в подлинности Плащаницы.

Новые результаты Института указывают на то, что «ткань Туринской плащаницы намного старше семи столетий, предложенных радиоуглеродным датированием 1988 года».

Институт отмечает, что его выводы являются «экспериментальными», но они совместимы с «13 веками неизвестной истории, в дополнение к семи векам известной истории в Европе».

www.foxnews.com

УНИКАЛЬНЫЙ ПОДЗЕМНЫЙ ХРАМ В АЛМАТЫ: ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

В мегаполисе действуют одни из самых старых православных церквей и уникальный подземный храм, о котором не знают даже коренные жители. Вот и собственный корреспондент ИА «NewTimes.kz» Нелли Адаменко впервые посетила святые места.

Во время разговора «По душам» священники и экскурсовод Ольга Хмырова рассказали о хитросплетениях истории старейшего храма южной столицы Казахстана. Горожане и гости Алматы узнали, почему возле церкви расположено кладбище, и кто там похоронен, откуда

взялся Пещерный храм, кому посвящен Поклонный крест, и кто был жестоко убит прямо у стен церкви.

По словам экскурсовода Ольги, алматинцам привычнее, да и удобнее посещать Никольскую церковь и Вознесенский храм, так как они расположены в центре города. Казанский собор разместился в нижней части города, и добираться до него не совсем удобно. Но те, кто хоть раз приезжал сюда, возвращаются вновь и вновь.

«В Алматы, помимо Казанского собора, есть несколько православных церквей: Вознесенский и Никольский храмы, Покровская церковь. «У каждого - своя аура», - говорит Ольга. - Для меня каждое посещение Казанского собора - это визит к доброму старому дедушке, где можно и чаю попить, и по душам поговорить».

По словам экскурсовода, история храма берет свое начало с 1853 года. Во время приезда казаков в город Верный на территории Большой станицы появилась первая деревянная церковь из тянь-шанской ели. А в 1858-м рядом строится первое здание церкви из кирпича - храм в честь великомученицы Софии. Здания стояли рядом в течение нескольких лет, и в 1863 году было принято решение их разобрать и перенести в Малую станицу. К тому времени город был достаточно большой, ощущалась нехватка церквей. Казанскую церковь делают больше, а колокольню - выше.

Новая власть пыталась несколько раз закрыть храм. В 1916-1917 годах большевики хотели уничтожить расположенное рядом кладбище, где были похоронены священнослужители, и многие могилы сравняли с землей.

В военном 1944 году, когда люди особенно остро нуждались в вере, духовной помощи, храм все же отдают прихожанам. Два года он был единственной церковью, действующей на территории Алматы. Когда храм открыли, сюда принесли все, что удалось спасти из других церквей. Здесь много старых икон, церковной утвари. Сегодня этим не может похвастаться ни одна казахстанская церковь. Как известно, ранее на территории Верного были 13 действующих храмов.

В 1998 году Казанский храм праздновал 100-летие, и ему был возвращен статус собора. Два года назад завершилась реставрация собора в честь Казанской иконы Божией Матери. После кропотливой научной работы по поиску и исследованию архивных материалов в Казахстане и России старинной алматинской церкви был возвращен ее исторический облик. Мастера укрепили стены, своды, отремонтировали полы. Восстановлены четыре купола в центральной части храма, три паперти (входы) в церковь и полностью утраченный ранее иконостас. Сегодня среди большой коллекции старинных икон - две особые святыни - чтимый Казанский образ Пресвятой Богородицы 17-го века, подаренный собору выдающимся церковным деятелем XX столетия митрополитом Иосифом (Черновым), и точная копия, мера и подобие знаменитого Ватиканского списка чудотворной Казанской иконы Божией Матери.

www.newtimes.kz

В ТАШКЕНТЕ ПОЯВИЛАСЬ МЕЧЕТЬ В СТИЛЕ ХАЙ-ТЕК

В Чиланзарском районе Ташкента после реконструкции открыли мечеть «Хасанхон Кори». Здание приобрело необычный для религиозного учреждения облик в стиле «хай-тек».

В управлении мусульман страны отмечают, что раньше здание было узким, с неудобным входом, что создавало трудности для посетителей. «Чтобы создать верующим необходимые условия и удобства, его перестроили с учетом всех потребностей. При этом при реконструкции использовались современные архитектурные решения и строительные материалы», - отмечает портал. На сегодняшний день мечеть может вместить около 4,5 тыс человек.

www.podrobno.uz

В ВАТИКАНЕ ФИЗИКИ И ТЕОЛОГИ ОБЪЕДИНЯЮТ УСИЛИЯ, ЧТОБЫ ОТВЕТИТЬ НА ГЛАВНЫЕ ВОПРОСЫ ЖИЗНИ

На конференции в Ватикане физики и теологи выступили за сотрудничество веры и науки.

В почти пустом зале главного зала Генеральной курии Общества иезуитов, в двух шагах от Ватикана, теологи и физики встретились, чтобы обсудить, почему религия и наука должны объединиться для ответа на самые важные вопросы человечества о времени, вечности и смысле жизни.

Группа собралась, чтобы представить книгу эссе под названием «Вечность между пространством и временем: от сознания к космосу», написанную ведущими теологами, такими как Курт Аппель и преподобный Андреа Тониоло; выдающимися физиками, включая лауреатов Нобелевской премии Роджера Пенроуза и Джерарда т’Хоофта; отцом-основателем теории струн Габриэле Венециано; и Федерико Фаггином, создателем первого микропроцессора.

Идея создания междисциплинарного исследования пространства и времени зародилась на конференции, посвященной вечности, в престижном Падуанском

университете в Италии в мае 2022 года. Оживленные дискуссии, являющиеся частью программы «Исследования смерти и конца жизни», вдохновили на сотрудничество, направленное на объединение, казалось бы, разрозненных областей человеческого знания для поиска общих истин и проблем.

Поскольку большая часть Ватикана была поглощена историческим двухнедельным визитом папы в Юго-Восточную Азию, конференция физиков и теологов Ватикана, обсуждающих связи между верой и наукой, была легко пропущена. Но Джойнти сказал, что даже в лучшие времена такие междисциплинарные академические усилия страдают от общего отсутствия интереса, особенно в Европе. Хотя, сказал он, «в англоязычной среде, особенно среди протестантов и некатоликов, это происходит гораздо чаще».

Чтобы способствовать диалогу между теологией и наукой, организаторы пятничного мероприятия ограничили обсуждения темами, которые можно было бы перенести на все области изучения: совесть, время и вечность.

www.religionnews.com

ЦЕНТР Н.НАЗАРБАЕВА ПРОВЕЛ СЕМИНАР ПО РЕЛИГИОЗНОЙ ЖУРНАЛИСТИКЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ СМИ И БЛОГЕРЫ ПОЛУЧИЛИ ЦЕННЫЕ РЕКОМЕНДАЦИИ

В Центре Н. Назарбаева по развитию межконфессионального и межцивилизационного диалога прошел обучающий семинар для представителей средств массовой информации и блогеров по особенностям освещения религиозной тематики.

В мероприятии приняли участие блогеры и журналисты ведущих телеканалов: «Qazaqstan», «7 күн Хабар», «Первый канал Евразия», «Астана», газет – «Егемен Қазақстан», «Казахстанская правда», «Литер», новостных сайтов – NurMedia, Qazcontent, ДУМК РК.

Эксперты помогли представителям медиа разобраться в тонкостях корректного освещения религиозных вопросов, а также дали им возможность отточить свои навыки по профессиональному освещению тематики.

Основными спикерами семинара выступили и.о. председателя правления Центра Н.Назарбаева Д.Есенова и руководитель управления координации профилактики религиозного экстремизма в интернет-пространстве КДР МКИ РК Ж.Долиев, которые отметили важность использования корректных религиозных терминов и понятий при подготовке материалов и остановились на конкретных кейсах публикации материалов по религиозной тематике в СМИ.

“На семинаре участники получили ценные рекомендации от ведущих экспертов по вопросам корректного освещения религиозных тем, а также обсудили актуальные проблемы и вызовы, с которыми сталкиваются журналисты и блогеры в своей работе. Особое внимание было уделено этическим аспектам, принципам непредвзятости и объективности, а также вопросам соблюдения религиозной толерантности и уважения к различным конфессиям”, – отметили организаторы.

По итогам семинара всем участникам были вручены сертификаты.

www.religionnews.com

УНИКАЛЬНАЯ РУКОПИСНАЯ ВЕРСИЯ КОРАНА ПРЕДСТАВЛЕНА В КАШМИРЕ

Редкая рукописная версия Священного Корана, которая считается крупнейшей в мире, выставлена в Мирпуре, расположенном в регионе Джамму в Кашмире.

Этот Коран выставлен в Кашмирском пресс-клубе (KPC) в этом городе.

Этот Коран длиной 41 фут и шириной 8,5 футов был написан известным религиоведом и каллиграфом Пиром Имтиазом Хайдер Шахом Нурани Муджадади.

Эта трехдневная выставка, которая началась в воскресенье, позволяет посетителям увидеть полный манускрипт с переводом на урду. Выставка открыта для всех, включая религиозных студентов и различные слои общества.

Большое количество людей из разных слоев общества и религий пришли на публичное обозрение рукописи в Кашмирском пресс-клубе в Мирпуре.

Пир Эмтиаз Хайдер Шах Нурани Маджадди, каллиграф этого произведения, сообщил, что создание этой рукописной версии заняло 425 дней, а сбор - три месяца. Этот Коран ранее экспонировался в различных городах Пакистана и теперь впервые представлен в Мирпуре.

www.clck.ru

ВЫВОДЫ ВСТРЕЧИ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ ПРАВОСЛАВНЫХ ЦЕРКВЕЙ

В ответ на приглашение Папы Тавадроса II, Папы Александрийского и Патриарха Престола Святого Марка, провести подготовительную встречу Православной Церкви и Восточных Православных Церквей «Ибо любовь Христова объемлет нас» (2 Коринфянам 5:14), посвященную единству Православных

Церквей, представители этих Церквей встретились в Папском центре «Логос», расположенном в монастыре Святого Бишоя, Вади-эль-Натрун, Египет, 16–17 сентября 2024 года.

Представители двух православных семей встретились в атмосфере христианской братской любви за круглым столом. Они признали успешные шаги диалога, одновременно разрабатывая конкретные меры, необходимые для восстановления полного общения, рассматривая «Дорожную карту», ранее подготовленную рабочей группой официальных делегатов в Афинах 24-25 ноября 2014 года. Состоялась интенсивная и плодотворная дискуссия. На отдельных встречах семей обсуждались вопросы с точки зрения каждой семьи, за которыми последовала серия пленарных заседаний, на которых рассматривались: позиция каждой Церкви по Согласованным заявлениям; как их реализовать, как действовать и как совместно решать современные проблемы, включая социальные и этические проблемы, с которыми сталкиваются православные.

Кроме того, в один голос и в верности нашей общей теологической, библейской и святоотеческой традиции, все члены подняли вопрос о кризисе, окружающем семейные вопросы, и антропологических проблемах, присутствующих в современном светском обществе. Они выразили желание, чтобы все христиане стали послами (ср. 2 Кор 5:20) послания Христа современному обществу, чтобы преобразить мир светом истины и мудрости.

Поскольку в 2025 году исполняется 1700 лет со дня проведения первого Никейского Вселенского собора, а христиане всего мира будут праздновать Пасху в тот же день, представители двух семей выразили пожелание, чтобы все христиане во всем мире праздновали Пасху, следуя канонической традиции Никеи и православной пасхалии.

www.orthodoxtimes.com

В ОАЭ ПРОПОВЕДНИКОВ НАУЧАТ СОЗДАВАТЬ КОНТЕНТ ДЛЯ СОЦСЕТЕЙ

В Дубае запустили новую образовательную программу, в рамках которой религиозные проповедники научатся создавать контент в интернете и социальных сетях. Обучение уже начали 35 человек.

Для реализации инициативы Департамент по делам ислама и благотворительной деятельности объединился с Академией новых медиа. Прововедники получат все необходимые знания и овладеют инструментами,

которые позволят им эффективно распространять религиозный контент на платформах социальных сетей.

В департаменте считают, что присутствие религиозного контента в социальных сетях откроет доступ к религиозным знаниям разным слоям населения. Курс обучения состоит из 100 часов.

Студенты овладеют секретами создания цифрового контента, публичных выступлений и креативного сторителлинга. Учебная программа также включает семинары по мобильной фотографии, редактированию, блогингу и публикации контента. Занятия ведут 20 лекторов.

Программа познакомит студентов с последними тенденциями в области цифрового маркетинга и технологий искусственного интеллекта. В результате выпускники смогут профессионально управлять своим контентом и эффективно общаться с аудиторией.

www.russianemirates.com

РЕДКАЯ И БОГАТО УКРАШЕННАЯ БИБЛИЯ XIV ВЕКА ПРОДАНА НА АУКЦИОНЕ ЗА 5,3 МЛН ФУНТОВ СТЕРЛИНГОВ

Новые владельцы Библии Шем Това, пережившей бесчисленные войны и потрясения, планируют выставить ее на всеобщее обозрение.

Редкая, богато украшенная, таинственная и талисманная еврейская Библия, написанная выдающимся раввином в Испании XIV века, на позолоченных и красочных страницах которой сочетаются еврейские, христианские и исламские художественные традиции, будет выставлена на всеобщее обозрение после того, как ее купили на аукционе за 6,9 млн долларов США (5,3 млн фунтов стерлингов).

Библия Шем Това, завершенная раввином Шем Товом ибн Гаоном в северном испанском городе Сория в 1312 году, вела странствующее и почти чудесное существование, пережив бесчисленные войны и потрясения во время своих путешествий в Иерусалим, Багдад, Триполи, Лондон и Женеву на протяжении семи столетий.

Библия, описанная как «выдающийся образец библейской и каббалистической учености и драгоценное свидетельство средневековой традиции сефардского книжного искусства», была продана на аукционе Sotheby's в Нью-Йорке по цене, близкой к верхней границе ее оценочной стоимости в 5–7 млн долларов.

В Библии Шем Това не только часто цитируется кодекс Гиллели - легендарная, утерянная древнееврейская Библия, но и содержится около 2000 тщательно помеченных «аномальных» букв, представляющих собой буквы меньшего или большего размера, наделенные особым, тайным значением, согласно традициям Каббалы, или еврейского мистицизма.

Его наиболее визуально притягивающей особенностью является смешение трех различных художественных и архитектурных традиций.

«Это было написано в христианской Испании в 1312 году, но христиане и евреи живут со всей этой исламской мудехарской [мавританской] архитектурой и до сих пор видят вокруг себя всю культурную эстетику исламской Испании», - сказал Либерман Минц.

«В книге объединены и использованы все три художественных выражения: в художественном оформлении вы видите почерк еврейских писцов; изящные росчерки пурпурных и красных чернил, отмечающие различные части Библии».

Книга занимала центральное место в привязанностях Дэвида Соломона Сассуна, выдающегося мирового коллекционера еврейских рукописей, который приобрел ее в первом десятилетии 20-го века. Незадолго до своей смерти летом 1942 года он попросил своего сына пойти и поговорить со своими свитками Торы и с Библией Шем Това и сказать им: «Мы вернемся к вам, и вы вернетесь к нам; мы не забудем вас ни в этом мире, ни в мире, грядущем».

После столь долгого нахождения в частных руках Библия будет доступна широкой публике.

www.theguardian.com

ХРАМ В БУРЯТИИ СТАНЕТ ПРИЗНАННЫМ ЦЕНТРОМ ДУХОВНОЙ ЖИЗНИ БУДДИСТОВ

Новая обитель и скульптурная композиция «Церемония признания буддизма в России» в Бурятии станут признанным центром религиозной, духовной жизни буддистов России и других государств, заявил президент России Владимир Путин в приветствии главе Буддийской традиционной сангхи России, а также участникам и гостям праздничных мероприятий,

соответствующая телеграмма опубликована на сайте Кремля.

Праздничные мероприятия, посвящённые 260-летию установления института главы буддистов России Пандито Хамбо ламы, а также открытию памятника «Церемония признания буддизма в России» и самого большого соборного храма Бурятии – Цогчен дугана, прошли 7 сентября 2024 года в Иволгинском дацане.

«Приветствую Вас и всех участников праздничных мероприятий, посвящённых сразу трём знаменательным событиям в жизни российских последователей буддизма – 260-летию установления института главы буддистов России Пандито Хамбо ламы, а также открытию памятника «Церемония признания буддизма в России» и самого большого соборного храма Бурятии – Цогчен дугана... Уверен, что новая обитель и скульптурная композиция «Церемония признания буддизма в России» станут признанным центром религиозной, духовной жизни буддистов России и других государств. И конечно, яркой достопримечательностью и подлинным украшением Бурятии», - говорится в сообщении.

www.ria.ru

АНАЛИТИКА/ ANALYTICS

ACROSS ASIA, RESPECT FOR ELDERS IS SEEN AS NECESSARY TO BE 'TRULY' BUDDHIST

The vast majority of the world's Buddhists live in the Asia-Pacific region, and Buddhism is a major part of culture and identity in many Asian societies.

To further our understanding of Buddhism in Asia, we conducted surveys in 2022 and 2023 that asked Buddhists if someone can be considered «truly» Buddhist if they engage in – or do not engage in – certain practices.

Overall, clear majorities of Buddhists in most places surveyed say you cannot be truly Buddhist if you do not respect elders. In Cambodia, Malaysia and Vietnam, at least eight-in-ten Buddhists hold this view.

Buddhists across the region also say that someone cannot be truly Buddhist if they do not respect deities or spirits. Most Buddhists in almost all places surveyed say this, including 80% in Taiwan and 76% in Vietnam.

In some places surveyed, Buddhists also see a need for people to respect their homelands to be considered truly Buddhist. For example, in Cambodia, Sri Lanka and Thailand – where Buddhism holds a special status under the national constitutions – most Buddhists say a person cannot be truly Buddhist if they do not respect Cambodia, Sri Lanka and Thailand, respectively.

This is also the majority view in some places, such as Vietnam and South Korea, where Buddhism does not hold a favored status under the constitution. But elsewhere in East Asia – including Hong Kong, Japan and Taiwan – fewer than half of Buddhists take this view.

Drinking alcohol, making offerings

A table showing that, in Asia, relatively few Buddhists say drinking alcohol is incompatible with being 'truly' Buddhist.

We also asked Buddhists in Asia if a person can be truly Buddhist if they:

- Do not pray
- Never go to temple or pagoda
- Drink alcohol
- Make offerings to or worship ancestors

On balance, Buddhists are less likely to see these actions as disqualifying someone from truly being a Buddhist than they are to say the same about disrespecting elders or disrespecting deities or spirits.

For instance, fewer than half of Buddhists in most places we surveyed say drinking

alcohol disqualifies someone from being Buddhist, including no more than two-in-ten in Thailand and Japan. Avoiding intoxicants, including alcohol, is one of the Five Precepts, a set of Buddhist teachings on morality for laypeople.

Cambodian, Sri Lankan and Vietnamese Buddhists stand out on several of these measures, however. In each of these countries, a majority of Buddhists say someone cannot be truly Buddhist if they do not pray or attend temple.

Celebrating other religions' holidays

A table showing that Buddhists across Asia disagree on whether celebrating Eid, Christmas is compatible with being 'truly' Buddhist.

Buddhists in the region differ widely on whether the Muslim festival of Eid is compatible with Buddhism.

Around seven-in-ten Buddhists in Cambodia and Vietnam, for example, say celebrating Eid disqualifies someone from being truly Buddhist. But only 28% of Buddhists in Malaysia and 20% in Singapore share this view.

Buddhists in the region are generally more open to Buddhists celebrating Christmas. In almost all places surveyed, fewer than half of Buddhists say someone cannot be truly Buddhist if they celebrate Christmas.

Buddhists in Cambodia stand out on these questions. Sizable majorities believe celebrating Eid (72%) and Christmas (66%) disqualify someone from truly being a Buddhist.

Manolo Corichi and William Miner
www.pewresearch.org

MILLENNIALS, GEN XERS LEAD JUMP IN «RELIGIOUSLY UNAFFILIATED»

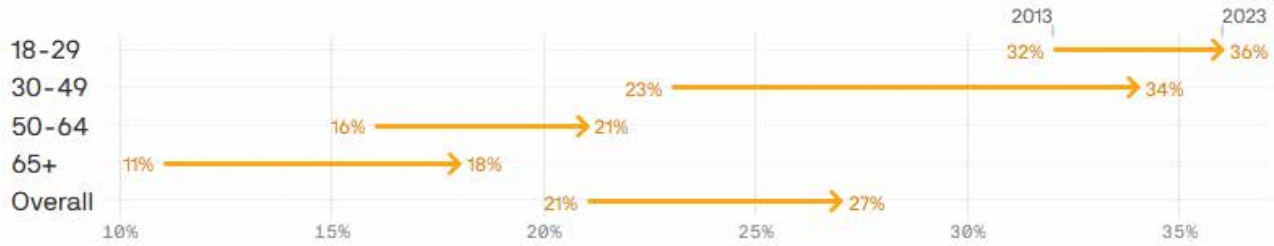

Older Millennials, younger Gen Xers and those living in the American West are driving the surge of Americans who identify as «religiously unaffiliated», according to the latest census of religious diversity in the U.S.

Why it matters: The new data show that the number of white Christian Americans continues to shrink while the ranks of the unaffiliated swell in a historic shift in attitudes toward religion.

By the numbers: Every age group has seen declines in religious affiliation during the past decade, but the largest jumps are among Americans ages 30 to 49 – older

millennials and younger Gen Xers, the data from the nonpartisan Public Religion Research Institute show.

From 2013 to 2023, the percentage of religiously unaffiliated among that age group skyrocketed nearly 48%.

Those 18 to 29 – mostly older Generation Zers – also saw increases in the number who identified as religiously unaffiliated, growing from 32% to 36%.

Even among Baby Boomers and older Americans, who remain the nation's most religious generations, the number of religiously unaffiliated increased from 11% to 18%.

Overall, 27% of all Americans now consider themselves religiously unaffiliated, up from 21% a decade ago.

The big picture: The percentage of Americans identifying as white Christians has declined from 57% to 41% since 2006, but they remain dominant in setting public policy and are overrepresented in Congress, especially among Republicans.

Analysts say that could be a recipe for more political conflict, as GOP policies tied to conservative Christianity become less popular among the religiously unaffiliated and others.

Conservative Christians, for example, have been a driving force behind new restrictions on abortion rights – even though nearly two-thirds of Americans generally support such rights.

Zoom in: Religiously unaffiliated Americans are primarily concentrated in the western United States, from New Mexico - long a stronghold of Hispanic Catholics - to Washington State, the census found.

Counties of more than 10,000 people with the largest concentrations of religiously unaffiliated residents were San Juan County, Wash. (62%), and Gunnison County, Colo. (61%).

Los Alamos County, N.M., (53%), home of Los Alamos National Lab and one of the highest concentrations of scientists, was ranked the fifth-most religiously unaffiliated.

Between the lines: White evangelical Protestants are spread across the country but are mainly in counties in the South and Midwest, the survey found.

Marion County, Ala. (72%) and Johnson County, Tenn. (71%) had the country's highest concentrations of white evangelical Protestants.

Because of sharp declines over the past two decades, white evangelical Protestants now make up the same percentage of Americans white mainline/non-evangelical Protestants. They both account for 13% of the population.

The face of Catholicism is changing as well, with Hispanic Catholics now approaching the percentage of white Catholics (8% vs. 12%)

Russell Contreras

www.axios.com

MANY AROUND THE GLOBE SAY IT'S IMPORTANT THEIR LEADER STANDS UP FOR PEOPLE'S RELIGIOUS BELIEFS

When asked about the leader of their country, people around the world are generally much more likely to say it is important to have someone who stands up for people with their religious beliefs than to say the leader needs to have strong religious beliefs of their own or to have the same beliefs as they do.

In the United States, for instance, 64% of adults say it is important to have a president who stands up for people who share the respondent's religious beliefs. Fewer (48%) say it's important that a president has their own strong religious beliefs, even if the beliefs differ from those of the respondent. And even fewer Americans (37%) say it is important for a president to have religious beliefs that are the same as the respondent's.

In countries where religion is perceived as very important, people are generally more likely to value each of these qualities in a leader. For example, 94% of adults in Indonesia say religion is very important in their lives, and 86% there say it's important for their president to have strong religious beliefs. This is among the highest levels found in the 35 places surveyed.

Indonesia and the Philippines again top the list when considering the share of adults who say it's important that their leader has strong religious beliefs, even if they are different from their own (86% each say this). In all four African countries we surveyed – Ghana, Kenya, Nigeria and South Africa – 70% or more say this, too.

Swedish adults are the least likely to say it is important to have a prime minister who has strong religious beliefs. Just 6% of Swedes say this.

About nine-in-ten Indonesian and Bangladeshi adults say it's important for their leader to have the same religious beliefs as they do. Many people in neighboring South and Southeast Asian countries also feel this way, including 81% of adults in India.

This view is much less common in some countries. In Singapore, a far smaller share (36%) say it is important for a prime minister to share their religious beliefs. And Sweden again has the smallest share of adults who say this is important (12%).

Across many countries, surveyed, younger and older adults largely agree on the importance of the three measures asked about when it comes to their country's leader. However, in Latin America, adults under 40 are consistently less likely than those ages 40 and older to say each is important. For example, in Chile, 42% of adults under 40 say it is important to have a president who stands up for people with their religious beliefs. That share rises to 54% among older Chileans.

Jonathan Evans, Maria Smerkovich, Manolo Corichi and William Miner
www.pewresearch.org

OPINION: SHOULD THE CHURCHES APOLOGISE FOR CHRISTIAN MISSION IN AFRICA?

Since the controversial killing by the police in the United States of several people of Afro-American heritage, there have been increasing demands for penitence and reparative justice for the wrongs inflicted on slaves and their descendants.

The churches too have been found to have benefitted from the trusts and charities established by those engaged in the slave trade or those profiting from chattel slavery. There have been calls for the churches to express repentance for such involvement and to set up funds to compensate the descendants of slaves for the wrong done to their ancestors.

The Church of England's Oversight Group has gone further than that and has issued a call for the Church to apologise for mission by its agencies to Africa, for denying that Africans too have been made in God's image and for destroying African traditional belief systems We need to ask, at once, whether these allegations are true and, if so, what should be done about them?

We need to note, first of all, that chattel slavery has been universal and can be found in the histories of every people, continent and nation. Philosophers like Aristotle argued that the state of slavery was «natural» for certain kinds of people. All the empires of antiquity had slavery of prisoners of war and of commercial acquisition embedded in them. Many of these slaves were routinely sold in the markets of the Roman Empire. Some Ottoman rulers and the notorious Barbary 'pirates' enslaved large numbers of Western Europeans for slavery in North Africa until the 18th century.

Historians and social scientists have shown how slavery was, at first, ameliorated and then disappeared with the advance of Christianity in Western Europe. From the time of Constantine, it cannot be denied that Christianity was a major influence in the fading away of slavery.

It is true that the Bible was sometimes used, especially in the «Deep South» of the United States, to justify slavery but it is equally the case that the Bible was increasingly used by Evangelicals, from the mid-eighteenth century onwards, to oppose the slave trade and slavery itself on the grounds that all human beings had been created in God's image. The ending of the slave trade and then of slavery itself was largely due to the unflagging zeal of Evangelical campaigns that gripped the imagination of the population at large. The Oversight Group seems not to have known that after the abolition of the trade, the Royal Navy was assiduous in intercepting slave ships off the coast of West Africa and setting the slaves free. Church agencies, like the Church Missionary Society, were engaged in the resettling of these freed slaves.

In East Africa, similarly, after David Livingstone's call for «Christianity and commerce» rather than the slave trade, missionaries attempted to penetrate the interior by following the routes of the Arab slave and commodity traders. I wonder whether the Oversight Group canvassed the views of the large Anglican churches in countries like Kenya, Uganda and Nigeria for their views about apologising for the mission which

brought them their faith and which brought education and modern medicine to their people, whilst also challenging many of the social evils of their societies. Many paid a high price for their witness against tyranny and corruption.

Mistakes were made, of course, regarding culture, custom and family life but the effects of those mistakes are been being addressed by the African churches themselves. Eminent European and African scholars like John V Taylor, John Mbiti and Kwame Bediako have been engaging with the best of African spiritualities and have noted both continuities and discontinuities with it in the Christian churches. The credibility of the Oversight Group would have been immeasurably enhanced if the leadership of the African churches had been represented in its membership.

The question of «reparations» is a knotty one: how should they be paid? To whom? What counts as 'reparation'? There are so many claimants. Not only the descendants of chattel slaves but also the families and communities disrupted in Africa and elsewhere by chattel slavery. People in other parts of what was the British Empire may have their own grievances of denudation of their land by colonists, the exploitation of the poor and of commodities like spices, cotton, minerals etc. Should they also be paid reparations? What about the working classes in the U.K. who were also exploited in the cause of the Industrial Revolution and where men, women and children faced the most atrocious working conditions, denied basic hygiene, leisure and education? Should there be reparations for them also?

Michael Nazir-Ali, Former Bishop of Rochester
www.tandfonline.com

WHY THE ECLIPSE OF CHRISTIANITY MATTERS

Given its historical profile and geographical reach, Christianity counts as the foremost expression of human culture. The faith continues to expand at a global level: tens of thousands of fresh converts are registered every day in Africa alone. Pentecostalism, the Christian counterpart to Islamic revivalism, has long been spreading at exponential speed across the global South and in East Asia.

Whether one views these phenomena with gladness or unease (or with mixed feelings), a conclusion reached by two prominent American sociologists, Timothy Samuel Shah and Monica Duffy Toft, is fair: «The belief that outbreaks of politicized religion are temporary detours on the road to secularization was plausible in 1976, 1986, or even 1996. Today, the argument is untenable. As a framework for explaining

and predicting the course of global politics, secularism is increasingly unsound. God is winning in global politics. And modernization, democratization and globalization have only made him stronger».

Europe's path is plainly very different. The older generations are often residually attached to beliefs imprinted in childhood. But residues are apt to fade away by definition. The middle-aged are usually far less connected to the Church than their parents, having long since cast aside the fairy story (as they see it) taught at Sunday school, without exploring it further. The young, accordingly, do not even have something to kick against. Christianity is thus a blank slate to a high proportion of millennials and members of Generation Z.

Beyond statistical information, one principal corollary that I draw from clear evidence of decline is that Britain and other parts of Europe are impaired by a neglect of their church roots.

How so? A credible answer concerns the sobering implications of believing (say) that we are just animals wired up to the struggle for survival, or that meaning, mattering, and the quest for transcendence – a higher dimension of reality embodying more exalted values – are illusions.

A related reply would be that secular liberalism lacks secure philosophical underpinnings. As an alternative to the solid nourishment offered by grown-up, self-critical Christianity, a creed such as humanism presents an imperative to be kind.

The grounds for all this appear shaky. When humanists are asked to show without recourse to metaphysics why we should be kind, the answers they give often lack coherence. And we live in far-from-kind times, anyway. Quite apart from the climate crisis, ours is an era of infotainment, an obsession with celebrity and blaming, complaining and shaming, colossal cynicism encapsulated by the term «post-truth», unprecedented family breakdown, moral relativism, scientific as well as religious fundamentalism, and a polarised public conversation.

Wherever Christians look, whether inside or outside the visible Church, they are likely to find evidence of divine gift, and should thus identify the «other», especially the outsider, as bearing God to them. The Creed, therefore, provides the strongest available foundations for values including the sanctity of life, the dignity of the individual, and human responsibility for the environment.

Moving from the province of faith to more empirical factors, Christians could also say that the Church is the world's single largest source of social capital, mainly in unsung ways. They might re-emphasise that, while our culture draws on some aspects of a secularised theology, it too often overlooks the deepest strands of all in the Christian repertoire: grace, forgiveness, solidarity, and reconciliation. In brief, Europe's historic faith deserves a more serious hearing than it usually receives from the mainstream.

Rupert Shortt
www.churchtimes.co.uk

MOST RELIGIOUS COUNTRIES IN THE WORLD IN 2024

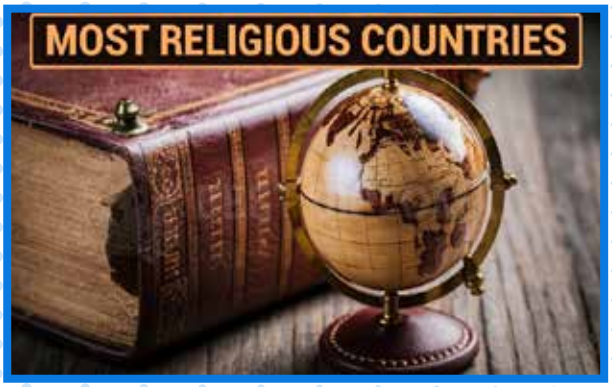

Religion has been a fundamental aspect of human civilization for millennia as it shaped cultures, societies, and individual lives. From ancient faiths to the rise of modern religions, the world has witnessed diverse spiritual beliefs and practices. In today's globalized world, understanding the religious landscape of different countries is not only fascinating but also crucial in promoting cross-cultural understanding and respect. Let's explore the seven most religious countries in the world, their histories, traditions, and the number of adherents.

Top 7 Most Religious Countries Worldwide: Israel, Saudi Arabia, India, Iran, United Arab Emirates, Qatar, Egypt.

The religious landscape of the world is notably marked by countries where faith plays a central role in daily life and governance. Israel, a predominantly Jewish state, associates religion deeply with national identity and culture. Saudi Arabia, the birthplace of Islam, enforces adherence to Islamic laws. India, a melting pot of religions, prominently features Hinduism alongside significant Muslim, Christian, Sikh, and other communities. Iran, an Islamic Republic, integrates Shia Islam into its political and social frameworks.

The United Arab Emirates and Qatar, while modern and cosmopolitan, remain rooted in Islamic traditions, balancing rapid development with religious values. Egypt showcases Islam in its cultural and societal norms. These nations highlight how religion shapes their identities, laws, and lifestyles, as it reflects their spiritual commitment.

Oleksandra Mamchii
www.bestdiplomats.org

БЛИЦ-ОПРОС

Вопрос: В чем роль и значение Съезда лидеров мировых и традиционных религий в продвижении межрелигиозного и межконфессионального диалога в сегодняшнем быстро изменяющемся мире?

Ответ: Прежде всего, Съезд, организуемый нашей страной, служит уникальной платформой для диалога между представителями всех религий и конфессий. Символом этого равноправного диалога является круглый стол, за которым сидят все участники, что подчеркивает их равенство. Это демонстрирует, что независимо от различий в вероучениях, у всех религий есть общие взгляды на ключевые вопросы человечества, такие как мир, доброта, справедливость и уважение к человеческой жизни.

Важно отметить, что на Съезде поднимаются не только вопросы, касающиеся религии и духовности, но и обсуждаются глобальные проблемы, затрагивающие всё человечество. Внимание уделяется таким темам, как защита окружающей среды, вопросы мигрантов и беженцев, и в целом социальной справедливости. Участники Съезда признают, что эти вызовы требуют совместных усилий не только государственных и общественных организаций, но и религиозных лидеров, которые могут вносить вклад в решение этих проблем, основываясь на моральных и духовных ценностях.

Казбеков М.Н., религиовед, 23 года

Сұрақ: Өздеріңіз білетіндей, осы жылдың күзінде «Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлерінің съезін дамытудың 2023-2033 жылдарға арналған Тұжырымдамасы» аясында өткізілетін Жас діни лидерлер форумы өтеді. Қазіргі әлемдегі Жас діни көшбасшылардың рөлі туралы пікіріңіз қандай?

Жауап: Жас діни көшбасшылардың рөлі қазіргі әлемде маңызды әрі көпқырлы болып табылады, және оларды қолдау мен дамыту ерекше мәнге ие. Біріншіден, жас діни көшбасшылар жаңа көзқарастар мен инновациялық идеяларды енгізу арқылы дәстүрлі діндер мен мәдениеттердің жаңаруы мен бейімделуіне ықпал етеді, бұл жаһандық мәселелерді тиімді шешуге мүмкіндік береді. Екіншіден, олар әлеуметтік әділеттілік, бейбітшілік пен толеранттылықты насихаттай отырып, радикализация мен экстремизмге қарсы күресте маңызды

рөл атқарады. Үшіншіден, жас көшбасшылар жастар арасындағы діни және мәдени бірегейлікті сақтау мен дамытуға ықпал етіп, әртүрлі қауымдастықтар арасында байланыстарды нығайтады. Сонымен қатар, олар жаңа технологиялар мен ақпараттық құралдарды тиімді пайдаланып, діннің қазіргі қоғамдағы рөлін арттыруға көмектеседі. Осылайша, жас діни көшбасшылар діндер арасындағы диалогты жақсартуға және әлемдік деңгейдегі бейбітшілік пен ынтымақтастықты қолдауға бағытталған маңызды күштер болып табылады. Тұжырымдаманың аясында оларды қолдау мен дамыту әлемнің тұрақты әрі гармониялық дамуына ықпал етеді.

Ғабдыжалил Р.А., дінтанушы, 22 жас

Вопрос: В чем роль и значение Съезда лидеров мировых и традиционных религий в продвижении межрелигиозного и межконфессионального диалога в сегодняшнем быстро изменяющемся мире?

Ответ: Съезд лидеров мировых и традиционных религий играет значимую роль в современных мировых процессах. Это возможность обсуждать важные вопросы религиозного сотрудничества и мирного сосуществования. Благодаря Съездам, религиозные лидеры имеют возможность совместно находить пути решения различных вопросов, в том числе касательно противодействия экстремистской деятельности.

Проведение Съездов оказывает положительное влиание на укрепление диалога межкультурных и межконфессиональных сообществ, выражая уважение всем культурам и религиям. Одна из особенностей Съездов лидеров мировых и традиционных религий - то, что он способствуют мирному решению конфликтов, дипломатичному подходу в преодолении разногласий и укреплению взаимопонимания.

Кабиденов Али Дулатович, теолог, 24 года

Вопрос: Как Вы знаете, осенью этого года состоится Форум молодых религиозных лидеров, проведение которого инициировано в рамках «Концепции развития Съезда лидеров мировых и традиционных религий на 2023-2033 гг.». Каково Ваше мнение о роли молодых религиозных лидеров в современном мире?

Ответ: Я думаю, что роль молодых религиозных лидеров в современном мире приобретает все большее значение, особенно в контексте глобальных вызовов, таких как рост радикализма, социальная поляризация и кризис идентичности. А также молодежь - это начало чего-то нового, в соответствии

с влиянием в религиозных общинах может существенно способствовать миру, стабильности и развитию межконфессионального диалога.

Молодежь - это путь на новый взгляд на традиционные вопросы веры, морали и духовности. Они могут находить новые формы взаимодействия с верующими, используя современные технологии, социальные сети и другие инновационные инструменты. Это помогает сделать религию более доступной и актуальной для молодых поколений. И в этом ключе молодежь играет роль в предотвращения радикализма и экстремизма. Будучи ближе к своему поколению, они лучше понимают его потребности и вызовы, что позволяет им эффективнее противодействовать экстремистским идеологиям через проповедь мира, толерантности и взаимного уважения.

Тамырбаева Молдир, религиовед, 19 лет

Вопрос: В чем роль и значение Съезда лидеров мировых и традиционных религий в продвижении межрелигиозного и межконфессионального диалога в сегодняшнем быстро изменяющемся мире?

Ответ: Проведение Съездов лидеров мировых и традиционных религий позволяет укреплять межконфессиональный диалог, благодаря чему риск конфликта между религиозными конфессиями сокращается. Съезды также нужны для общего понимания ситуации для всех религий. Если взглянуть на общую ситуацию в мире, Съезд помогает продвигать идеи мира и диалога.

Каримов Алишер, религиовед, 19 лет

ДӘСТҮР ЖӘНЕ ДІН/ TRADITIONS AND RELIGION

ҚАЗАҚЫ ЖОЛ ҚАНАҒАТ ЖОЛЫ: БИЛЕР СОТЫ МЕН МҰСЫЛМАНДЫҚ ҚҰҚЫҚТАҒЫ СУЛХ ЖОЛЫ

Дәстүрлі қазақ құқығы өз қоғамы үшін әмбебап ережелері арқылы әлеуметтік сыныптар мен топтардың ықпалы және саяси биліктен мүлде тәуелсіз қуаттаушы күшке ие жүйе болатын. Әдеттер мен дәстүрлер, ғұрыптық ережелер сол ортадағы мәселені шешіп-шешпеуіне қарай өзгеріп отыратын болған. Міне осы себепті «Әдет-әдет емес, жөн әдет»[1] деген қағида қалыптасқан.

Қазақ даласында шариғат заңдылықтарының орындалу деңгейіне келер болсақ, қазақ құқығының жүйесі мұсылмандық құқықтағыдай сотты болмауға сотқа бармай қанағат жолымен, ар жолымен шешуді насихаттайды және сондай жүйеге негізделеді. Бұл жүйені мына қағида мен заңдылықтан нақты түсінуге болады: «Қазақы жол қанағат, ол да жолдан адаспас, қасаң дау емі шариғат, оған ешкім таласпас»[2]. Бұл қағида қазақ құқықтық жүйесінің негізгі концепциясы деп айтуға да болады. Бұл бойынша кез-келген мәселе бірінші билердің билігімен шешіледі. Егер оған көнбесе шариғат заңдылықтарына сай үкім шығарылады деген сөз. Атақты Бұхар жырау өз кезеңіндегі Абылай ханға: «Ашуланба Абылай, ашулансаң көтеремін көнемін, көтеріп қазға саламын»[3] - деп ескерту жасайды. Бұл арадағы сүйреп қазға саламын дегені өзінің билігіне көнбесе одан жоғарғы сот ретінде шариғат заңына сүйеніп үкім кесетіні көрінеді. Қазға саламын дегені қазының алдына апарамын дегені.

Қазақтардағы атақты үш бидің бірі Қазбек би бір сөзінде: «Шешен сөйлер әр жерде, Әділет болса бір жерде, Ақ пен қара тартысса, Құдай шешер тар жерде» [4], - деп шешен әрі тауып сөйлеген сөзге тоқтамаған мәселеде құдайдың үкімі шешім табатынын көрсеткен. Шешен қанша шешен сөйлегенімен әділдігі болса ғана шешен болады. Егер бидің үкімі соңғы шешім болса Бұхар жыраудың «Қазға саламын» деуі түсініксіз болар еді. Соттың саяси биліктен тәуелсіз болуы мәселесі тұрғысынан алғанда саяси билік хандарда болғанымен хандарды сайлайтын тағы билер мәжілісі, олар мен халықты тұтастыратын тұлғалар болып саналады. Хандар саяси билікте отырғанымен әскери билік атқарушы билікпен қатар рулық жүйедегі ру басылар мен батырлар және би-шешендерде екендігін көреміз[5]. Ханның жеке байлығы мен

---

1 *С. Зиманов (ред.), Қазақтың ата заңдары, ішінде (23-34), Алматы: Жеті жарғы, 2005, Т. V, с. 30.*

2 *Ауезов М, Жирма томдық шығармалар жинағы, XIV, Алматы. С 172.*

3 *Азбанбаев М.А, "Бі Терминінін Қайдан Шыққаны туралы сөз", С. Зиманов (ред.), Қазақтың ата заңдары, ішінде (97-100), Алматы: Жеті жарғы, 2009, Т. X, с. 98.*

4 *Зиманов С, "Қазыбек би", Зиманов С. (ред.),Қазақтың ата заңдары, ішінде (97-102), Т. VIII, Алматы: Жеті жарғы, 2006, с. 100.*

5 *Өтениязов Ж.К, "Хұн империясының саяси-құқықтық мәдениеті – Қазақ билер сотынын алғашқы және ежелгі көздерінің бірі", С. Зиманов (ред.), Қазақтың ата заңдары, Т. X, ішінде (255-260), Алматы: Жеті жарғы, 2009, с. 255.*

мүлкі болмайтындығына қарасақ, саяси биліктен сот билігінің тұтастай тәуелсіз жүйесінің бірегей үлгісі деп айтуға болар еді.

Кіші рулардың өз арасындағы немесе ауыл арасындағы мәселелерді ақсақалдардың одан қала берді ру арасындағы билердің шешуі, рулар арасы түсініспеушілік пен құн дауларында болмаса кіші рулардың арасында адам өлтіруге дейінгі мәселелерді құн төлеу арқылы шешіп отыруы олардың өзара бітіммен шешіп отырғандығын көрсетеді. Адам өлтіру мен жаралауға қатысты берілетін қанға қан жанға, жанға жан жазасының орнына көбінесе құн төлеудің жүзеге асып отырғандығына қарап бір қанағат жолын таңдап отырды деп айтуға болады. Өлім жазасына кесілуі керек болған жағдайда да шариғаттағы «сулх» жолын ұстана отырып «иілген басты қылыш кеспейді», «алдыңа келсе атаңның құнын кеш» деген қағидаларды ұстанған. Жазалау мәселесінде де дене жазасынан көрі ар жазасын көбірек қолданғаны белгілі. Билердің негізгі міндеті сот қызметін атқарудан тыс басты мақсаты сотты болмайтын, саналы қоғам өкілдерін тәрбиеу болатын. Дала заңдары бойынша әділдік, шыншылдық, адалдық, сөзде беріктікті талап етсе, құқықтық ережелерді сақтау мен күшейтудің негізгі тетігі «ар-намыс» түсінігі болатын. Негізгі ұстаным мынадай болатын: «Малым жанымның, жаным арымның садағасы» деген қағида басты назарда болатын. «Ердің құны жүз жылқы, ардың құны мың жылқы» деген қағида да осыны қуаттай түсетін[6]. Жазалау түрлерінде жоғарыда аталған дене жазасынан гөрі ар жазасының көбірек берілетіндігіне мысал ретінде етегін кесіп елден қуу, масқара етіп бетіне қара күйе жағу, мойнына құрым киіз ілу, қара сиый немесе қара есекке теріс мінгізу секілді жазаларды атауға болады. Есімханның ескі жолында:

Хан болсын, ханға лайық заң болсын!
Абыз болсын, абыз таңдау паыз болсын!
Би болсын, би түсетін болсын!
Батыр болсын, батыр жолы мақұл болсын![7], дегендегі би түсетін үй болсын дегені, халықтың әдет-ғұрпын жақсы меңгерген тәрбиелі көргенді отбасы болсын деген талап болатын.

Жалпы құқықта нормативтілік және жалпыға бірдей жариялылық маңызды. Қазақ құқығы мәселешіл жүйеге негізделуіне байланысты табиғи ережелерден тұруымен, адам табиғаты мен болмысына жат емес бейім болуымен ерекшеленеді[8]. Құқықтық тұрғыда істің ең әуелі ахлақтық жағына мән беру табиғи құқық пен табиғи сотқа негізлген жүйе екендігін айтқан зеріттеушілер бар. Билер сотына негізделген қазақы жол сотты болмау идеологиясына сүейнеді[9].

Қазақтардың құқықтық жүйесін зерттеген батыстық шығыстанушылар мен ғалымдар өздерінің таңданысын жасыра алмаған. Қазақ тарихының алтын ғасыры деп аталатын кезеңнің қазақ құқығының негізгі қайнаркөздерінің бірі «жеті жарғы»

---

6 *С. Зиманов, "Қазақтың Жарғы Заңдары – Алемдік Маңызы Бар Құқықтық Жүуе", Қазақтың ата заңдары, Т. V, с. 29.*
7 *Дәуітәлиев Қ.Н, "Қазақ құқығының ерекшеліктері", Қазақтың ата заңдары, Т. X, с. 150.*
8 *Кенжеалиев З.Ж, "Дастүрлі қазақ қоғамындағы соттық билік қатынастарынын ерекшеліктері" С. Зиманов (ред.), Қазақтың ата заңдары, ішінде (178-182), Алматы: Жеті жарғы, 2009, Т. X, с. 178.*
9 *Кенжеалиев З.Ж, "Дастүрлі қазақ қоғамындағы соттық билік қатынастарынын ерекшеліктері", Қазақтың ата заңдары, Т. X, с. 179.*

заңын шығарған Тәуке ханды және сол секілді заң шығарған тұлғаларды Левшин Батыстың “Солон”, “Ликург” секілді ғалымдармен салыстырып оларды даланың Солон және Ликургтары деп атайды[10]. Көшпелі өмір мен руларға негізделген құқықтық жүйе тұрғылықты мекен еткен өмірдің саяси және қоғамдық өзгерістері баяу ықпал жасайды. Заңдылықтар табиғатпен, табиғи өмірмен көшіп-қону заңдылықтарына сүйенетіндіктен құқықтық тұрақтылық ұзақ өмір сүреді. Жыл сайын немесе уақыт өткен сайын ауысып отыратын заңдылықтар аз болады. Қазақ даласындағы жер аумағыннің қашықтығына қарамастан көптеген жылдар өтуіне қарамастан нормалар мен ережелер барлық жерде және барлық уақытта бірдей боуы осыны көрсетеді. Тіпті бұл құндылықтар мен ережелер қазақ даласының барлық аймағында ұсақ-түйек қағидаларына дейін бірдей екендігін көреміз.

Қазақ даласында қызметтік міндет атқарған атақты шығыстанушы Григориев В. қазақтардың құқықтық жүйесі туралы былай дейді: «Әдетте көптеген адамдар (европалықтар) көшпенділерді экономикалық және интелектуалды дамудан алыс қалған деп есептейді... Мал шаруашылығымен айналысқан біз көрген қазақтардың дауларды қалай қарайтындығын және қалай шешетіндігін көрсе дамыған халықтар қайран қалып, қызғанышпен қарайтыны анық»[11], - дейді.

Мұсылмандық құқықта принцип ретінде кез-келген дау мен нормалардың қадаи (соттық тұрғыда) емес, ридаи (өзара бітім, келісіммен) шешілуі ең негізгі жол болып табылады. Мұсылмандық құқық адамдардың ары мен санасына, ахлағына негізделген. Мысалы, куәгер болу, ант ішу, икрар, айыбын жабу секілді ұстанымдардың өзі талай нәрсені түсіндіреді. Зина жасаған адамдардың мойындауына қарамастан бірнеше рет қайтарып жіберу мен насхат айтуы мәселесі секілді көптеген мысалдар саналы қоғамға шақыратынын көреміз. Пенделердің ақысына қатысты істерді шешуде «сулх» және «тахким» [12] институттары соталды шешімге қызмет етеді. Сотты болмау Пайғамбар тәрбиесі негізіндегі бір дене секілді қоғам құруға бағытталады. Тараптардың өзара мәмілеге келу құқықтық тұрғыдан өкпе-реніші жоқ ынтымақтастыққа, бейбітшікке сүйенген қоғамды қалыптастырады. Тыныштық пен ымырда болған адамдардан құралған қоғам соттан бұрын қайшылықтарды шешуде өте үлкен рөл атқарады.

Сулх сөзі ымыраға өзара бітімге келу деген мағыналарды білдіріп бүлік пен тәртіпсіздікке қарама-қайшы ұғым. Мұсылмандық құқық әдебиеттерінде жәбірленуші және жәбірлеуші тараптардың немесе бірін-бірі айыптаушы тараптардың өзара ымыраға, ризашылықпен қайшылықты тоқтатуға, тараптар арасында жасалған келісім-шарт болып саналады. Сулх ұғымына берілген анықтамалардың қысқаша мазмұны, тараптар арасындағы қайшылықты тоқтату. Китаб ас-сулх бөлімі классикалық фиқһ кітаптарның баба ад-дағуа бөлімінде, сондай-ақ, китаб аш-шаһада, икрар бөлімдерінің соңында айырықша қарастырылған. Ислам халықаралық құқығында сулх тақырыбы сияр бөлімінде, отбасылық қарым-

10 *С.Зиманов, “Қазақтың жарғы заңдары – алемдік маңызы бар Құқықтық жүуе”, Қазақтың ата заңдары, Т. V, с. 26.*

11 *Алдибеков Ж. С, “Билер Сотмынын Алемдік Маңызы”, Зиманов С. (ред.),Қазақтың ата заңдары, ішінде (411-417), Алматы: Жеті жарғы, 2009. Т. Х, с. 415.*

12 *Юсуф Шен, “Ислам хукукунда арабулужулук”, Хитит университеті илаһия журналы, 2012/2, Т. 11, сан: 22, сс. 105-135.*

қатынастарда болса неке бөлімінде, көбінде әдәб әл-қади бөлімінде, ал, құн төлеуге қатысты мәселелерде жинаят және қысас бөлімдерінде, мүліктік қатынастар болса арнайы сулх бөлімінде, мұрагерлікке қатысты болса тахаруж және тақсим ар-ридаи тақырыптарында қарастырылады[13]. Міне қазақ даласындағы медреселерде жоғары дәрежелі білім алған ишандар мен қожа әулеттері өзіне жүктелген қазылық міндетін атқару барысында бір мәселенің шариғаттағы шешімі сұралғанда осы тақырыптар қамтылған фиқh кітаптарынан қарап пәтуасын айтқаны анық.

Мұсылмандық құқықтағы соталды келісім мен ымыраға келуге бағытталған институттың тағы бірі тахким. Тахким ислам мұсылмандық құқық әдебиеттерінде қайшылықтар мен өзара айыпты екі тараптың өз ризашылықтарымен үшінші бір кісіні немесе бір топ өкілді төреші (хакам) етіп келісімге келуі. Исламнан бұрын да қолданыста болған тахким жолы, исламнан кейін де заңды деп танылып ары қарай қолданысын жалғастырған. Ислам құқықтанушылар хакимге (қазыға) қойылатын шарттардың барлығы хакемге де қойылатындығын айтады[14]. Тахким сулхтың бір түрі болып саналып, өзара ашу, ыза, кек, жеккөрушілікті, қоғамдық қайшылықты, әділетсіздік секілді қоғамды толғандыратын мәселелерді тоқтатып, қоғамдық ынтымақтастыққа өзіндік септігін тигізетін маңызды тәсіл. Мұсылмандық құқықтағы тахким қазақ әдет-ғұрып заңдарындағы «төрелік сұрау», «билігіне жүгіну» секілді ұғымдар мен жолдармен бірдей қызмет етеді. Бұл тауралы билер мен билер соты бөлімінде кеңірек тоқталатын боламыз.

Билер халық арасында шешендік өнерімен, ақыл-парасатымен, тапқырлығымен танылып, көзге түскен халық тарапынан билігіне жүгінетін сот қызметін атқарып, әділ билік айтатын тұлғалар. Жасы үлкен немесе ақсақал болудан гөрі соттық институттың аты деп айтуға болады қазақ билерін. Мұхтар Әуезов қазақтың билері туралы былай дейді: «Отанды жаудан қорғайтын батырлар – ел батырлары, ел ішін даудан қорғайтын би-шешендер сөз батырлары»[15]. Ресей әкімшілігі жағынан жасалған заңдық реформаға қарсы болған Шоқан Уалиханов XIX. ғасырдың ортасында 50 жылға жуық Ресей билігіне қарамастан билер сотының жүздеген жылдар тіптен мыңдаған жылдар бұрынғы өз беделін сақтап келе жатқанын жазады[16].

Билер соты бойынша дауды немесе істі бір ғана бидің шешуі керек. Дауласқан екі тарап биді өздері таңдайды. Тайпалар немесе рулар арасында туындаған дау болса бірден көп би болуы мүмкін, онда олар құқық қорғаушылық қызмет атқарғанын көреміз. Билердің өздері кеңес құрып, басқосып ақылдаса отырып шешетін даулар мен мәселелер де болады. Оны билер алқасы немесе билер мәжілісі деп атайды[17].

Шоқан Уәлиханов билер соты туралы жазбасында «Тараптар ортақтаса отырып бір бидің төрелігіне жүгіну құқығы бар. Берілген үкімге разы болмаған жағдайда

---

13 Әл-Кәсәни, Бәдаиғ, Т. II, с. 180-191, Т. III, с. 151, Т. V, с. 181-183, Т. VЫ, 39-45, 143, 190, 286; Жассас, Шарх мухтасар ат-тахауи, Т. III, с. 193-195, V, 385, VII, 93-100; әл-Құдури, Мұхтасар, 221, 332.

14 Әл-Кәсәни, әл-Бадаиғ ас-санаиғ, II, 308, IV, 92, V, 32; ел-Маргинани Али ибн Абубакір, әл-Һидая, тах: Юсуф Талал, Бейрут: Дар ихя турас әл-Арабия, Т. III, 108.

15 Қирабаев С.С., "Қазақтың шешендік өнері және билер соты", Қазақтың ата заңдары, том X, 206.

16 Зиманов С. (Ред.), "Қазақтың жарғы заңдары – әлемдік маңызы бар құқықтық жүйе", Зиманов С. (Ред.), Қазақтың ата заңдары, ішінде (23-34), Алматы: Жеті жарғы, 2005, том V, 33.

17 Өсерұлы Н., "Дәстүрлі билер соты", Қазақтың ата заңдары, том X, 253.

басқа бір бидің билігіне де жүгіне алады. Дәлел-дәйектер жеткілікті болмаған жағдайда әр екі тарптан ант ішіу талап етіледі. Билер соты ауызша әрі жалпыға ашық жерде өткізіледі. Әр адам өзін қорғауға құқылы. Билерге халықтың құрметі ерекше болатын. Олардың заң шығару мен орындау ісіне мемлекет үнемі бақылау жүргізуге мәжбүр болмайтын» [18], - дейді.

Кеңес одағы тұсында ұлттық дәстүр мен тарихқа қатысты құндылықтарды айту, зерттеу «ұлтшыл» деген айып тағылып, қылмыс болуына қарамастан баға жетпес мұраны кейінгі ұрпаққа жеткізген Сәтбаев, Сейфулин, Әуезов және Әлікей Марғұлан секілді зиялылары, жазушылар мен тарихшылар да болған[19]. Жазылмаған құқық, жазылмаған мұра болса да мақал-мәтел түрінде халықтың жадында билерден қалған сөздер бүгінге дейін сақталып келген.

Бидің билік жүргізіп үкім шығаруын немесе кез-келген оқиғаға қатысы жоқ бейтарап үшінші адамның билігіне жүгіну «төрелік» деп аталады. Бұл мұсылмандық құқықтағы тахким институна ұқсайды. Билер табылмаған жағдайда немесе дауға шешім таба алмай бітімге келе алмаған жағдайда қарапайым үшінші бір адамның төрелігіне жүгінеді. Бидің кедей болуы немесе қойшы болса да кәсібінің не болуына қарамастан шешкен даулары арқылы халықтың құрметіне ие болатын болған. Мысалы, Едіге би қой бағып жүрген кезінде бірнеше рет күрделі дауларды шешеді. Осыдан кейін, бейтарап үшінші адамның билігін заңдастыратын «қойшының билігі бұзылмас» деген сөз қалады[20].

Қазақ құқығының бөлімдері дау деп аталған. Олардың ішінде ең көп кездесетіндері «жесір дауы», «жер дауы», «құн дауы». Қазақтың әдет-ғұрып заңдары бойынша даудың шешілуі және істі жүргізу екі басқыш боынша жүргізілген, біріншісі рулар мен екі тарап жиналған көпшлік алдында келісімге келуі. Мұны «бітім» немесе «берекет» деп, кейде «салауат» деп атайды. Ислам құқығындағы «сулх» түсінігімен бірдей. Екіншісі билердің алдына істі қарауға барады. Мұны «жүгініс» деп атайды[21]. Практикаға қарағанда әрі бітім-берекетті дәріптеуге қарағанда қазақтың соттық жүйесі сотқа дейінгі келісімді әспеттегенін, сотты болмауға шақыратынын көруге болады. Осы жағынан ислам құқығындағы «сотты болмау» принцибіне негізделген «тахким» және «сулх» институттары дамығанын көреміз.

НҰР-МҮБАРАК ЕГИПЕТ ИСЛАМ МӘДЕНИЕТІ УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ДОЦЕНТІ, PHD ДОКТОРЫ ИМАММӘДИ ТҮСІПХАН

18 *Әлдибеков Ж. С., "Билер сотының әлемдік маңызы", Зиманов С. (Ред.), Қазақтың ата заңдары, ішінде (411-417), Алматы: Жеті жарғы, 2009. том Х, 416.*

19 *Зиманов "Қазақтың билер соты ұрпақтар жадында тәуелсіз кәсіби және әділ сот ретінде сақталады", Зиманов С (ред.), Қазақтың ата заңдары, ішінде (19-27), том VIII, Алматы: Жеті жарғы, 2006, 25.*

20 *Қуандықов Б. Ж., "Едіге бидің билік шешімдері", Қазақтың ата заңдары, том Х, ішінде (208-2014) Алматы: Жеті жарғы, 2009, 210.*

21 *Боранбаев Е. Н., "Қазақтың билер соты – тарихи ұлттық құндылық", Қазақтың ата заңдары, ішінде (427-433), Алматы: Жеті жарғы, 2009. том Х, 429.*

САРАПШЫ ПІКІРІ: ДІНАРАЛЫҚ ДИАЛОГ/ EXPERTS OPINION: INTERRELIGIOUS DIALOGUE

Наурызбай Қажы Тағанұлы

ҚМДБ Төрағасы, Бас мүфти

Әлемдік және дәстүрлі діндер лидерлері съезін дамытудың 2023-2033 жылдарға арналған тұжырымдамасы

"Жер бетіне бейбіт өмір сыйлау – адамзаттың өз қолында. Қазақ елінің бастамасымен өтіп келе жатқан Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының алқалы жиыны адамзатты бірлік пен ынтымаққа шақыратын берекелі алаң болып келе жатқаны – соның айғағы"

H.E. Mr. Ali AlAradi

Deputy Chairman of Board of Trustees

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

"We are happy to be amongst people that shares similar values of promoting harmony between all religions in an atmosphere of mutual respect within the framework of international efforts aimed at strengthening inter-religious and intercultural understanding around the world"

САРАПШЫ ПІКІРІ: ДІНАРАЛЫҚ ДИАЛОГ/ EXPERTS OPINION: INTERRELIGIOUS DIALOGUE

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

"Indeed, the Congress brings together political leaders, spiritual leaders, the heads and members of inter-governmental and non-governmental organizations from around the world to jointly address issues facing humanity in all areas, and its Development Concept contains guidelines that can help to promote dialogue among different faith communities"

H.E. Prof. Mahmud Erol Kılıç

Director General, IRCICA

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

"Not only the manifestation of divine wisdom but also the shrinkage of world into global village requires setting up rules for mutual understanding between the people of different faiths. This can be possible only with interfaith and inter civilization dialogue"

Muhammad Zia Ul-Haq

Director General of the Islamic Research Institute and Professor of Shariah and Islamic Law at International Islamic University

САРАПШЫ ПІКІРІ: ДІНАРАЛЫҚ ДИАЛОГ/ EXPERTS OPINION: INTERRELIGIOUS DIALOGUE

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

"We consider today's conference to be a continuation of the pursuit of the goals of the unique experience of the Congress of Leaders of World and Traditional Religions, which is now nearly a quarter of a century old, of tireless work to build peace and bridge the gaps of understanding between different cultures and civilizations"

Dr. Samir Budinar

Director of the Al-Hokama Center for Peace Research at the Abu Dhabi-based Muslim Council of Elders

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

"You know that some religions identify specifically with a particular religion. But many advanced religions are more tolerant of faith and worldviews. And I believe it is very important when everyone shows tolerance and sensitivity to a wide variety of people. If we all insist on worshipping the Lord in a certain way, so should we with respect to government, because that's what God said to do. I want to remind you that it is one God, but He has many names. I know there is a faith that everybody believes in. And it is inherent in every human being. In addition to respect for human rights, the right to worship as one pleases. I have noticed that Kazakhstan is very progressive in this matter"

Federico S.Borromeo

Consul General A.H. Federal democratic Republic of Ethiopia

САРАПШЫ ПІКІРІ: ДІНАРАЛЫҚ ДИАЛОГ/ EXPERTS OPINION: INTERRELIGIOUS DIALOGUE

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

"As we reflect on the principles of peaceful coexistence, let us remember that our actions today will shape the world of tomorrow and the future of the next generations. We should always keep them in our hearts and minds"

H.E. Mr. Ali AlAradi

Deputy Chairman of Board of Trustees

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

"This is my first visit here. Creating such a building I think is a good idea because all religions can come together here. And for me 6 years ago I heard one saying 'one God, many ways'. I myself am an atheist, but Judaism, Christianity, Buddhism, Confucianism, Hinduism are fantastic ideas and all the people that believe in it"

Jerzy Bar

PhD, Honorary consul of Kazakhstan

САРАПШЫ ПІКІРІ: ДІНАРАЛЫҚ ДИАЛОГ/ EXPERTS OPINION: INTERRELIGIOUS DIALOGUE

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

"Experiences of multi-cultural coexistence and dialogue were thus carried forward to world-wide interactions and formed part of the Central Asian contributions to Islamic civilization and world civilization"

H.E. Prof. Mahmud Erol Kılıç

Director General, IRCICA

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

"Religion is important to me, but it is more of a good harmony for a shared faith. Most countries are adopting a new concept that regardless of religious beliefs, we remain as a nation and live in peace and harmony, and this is the main and special challenge from Bangladesh's point of view. I want to say that we do not differentiate between religions but look as one country. The society is united as one nation and we believe in that and it strengthens our sovereignty and strength"

Arik Morshed

Honorary Consulate of Kao PDR of Bangladesh

САРАПШЫ ПІКІРІ: ДІНАРАЛЫҚ ДИАЛОГ/ EXPERTS OPINION: INTERRELIGIOUS DIALOGUE

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

“Объединение представителей СМИ необходимо для создания единого информационного пространства, недопущения разночтения тех или иных событий, формирования единого взгляда на происходящие события”

Айтен Гахраман

Советник Бакинского Международного центра мультикультурализма

2023-2033 Development Concept. Congress of the Leaders of World and Traditional Religions

“We envision a world united by the values of coexistence and mutual embrace. To realize this vision, we advocate for key strategies: engaging with governments, international organizations, academic institutions, NGOs, and corporations”

Rehab Almansoori

Advisor of the Higher Committee of Human Fraternity

АСТАНА, 2024